

AKATALPA

Nisan 2023 - Sayı 280

Aylık Şiir ve Eleştiri Dergisi

ISSN 1305 - 7685

Selami KARABULUT

HİÇLİĞİN BİLGİSİ

kadim bilgiler öğrendim zambaklardan
sayısız desturdan sadece biri
iki sır arasında kalbimi yoklamam
yaprağın çırpınıyla taşınki aynı
mezarlığın kalbindedir gökyüzünün iyisi
nasıl da berraklaşır sanrıları
hiçliğin bilgisinden geçmemiş tanrıların
kaç zamandır sapsarı bir safran taşıyım
gündüzden kalın ve kırılğanmış miğferi
diplerden seslenen varoluş yalanın
bir hiçkekişten ibaretse ölümler
kimlere yetmez servilerin gölgesi
:
dünyevi bir körlüğün asil kavgası
kadim bir kitabın sayfasında atan kalbim

Levent KARATAŞ

MÜNÂH

Gökyüzü yalnızım [Yalvaç yıldızım]
İhtiyar gözyaşım [Yaşsız ışığım]
Tohumuna ağlayanım [Gümüşü şelalem]
Ölüyorum... mutlu musun?

18 Mart 2023, Acıbadem

Gülçin Yağmur Akbulut, Osman Akyol, Necati Albayrak, Sevda Altınkaya, Cansu Aydın, Naci Bahtiyar, Mert Bakıcı, Ali Asker Barut, Dilek Bayram, Tahir Musa Ceylan, Sertaç Çıralı, Önder Çolakoğlu, Halil Dağdaş, Ramis Dara, Ahmet Şerif Doğan, Mustafa Döşdemir, Barış Erdoğan, Osman Serhat Erkekli, Nurkan Gökdemir, Nihan Işiker, Sinan Kaban, Erkan Kara, Selami Karabulut, Yunus Karakoyun, Levent Karataş, Hatice Eğilmez Kaya, Nevzat Konşer, Salih Mercanoğlu, Mustafa Oğuz, Musa Öz, Serkan Özer, Hüseyin Peker, Can Taşan, Umur Temür, Şerif Tezgörenler, İbrahim Tığ, Yeprem Türk, Yalçın Ülker, Hasan Ünal, Rıdvan Yıldız, Ahmet Yılmaz.

Naci BAHTİYAR

TANRIYI DİRİLTEN TOPRAK

alevin diliyle coşan barut
yeşilin sustuğu mahşerde
çoğaltıyor kendini
kanımı ateşe serptiğim sabahlarda
kuruyor cehennem taburunu
okşuyor diliyle yıldızları
humusa salıyor mayasını
bulutları emen orman
yaslıyor kendini yamaca
sütten kesilmiş dişlere
kuruyor salıncağını
işmar ediyor geceye ve
ay'dan bakiye yakamoza
mavisinden göçen bulutlar
karartıyor aktığı dağın ardını
tanrıyı diriltten toprak
çimliyor üstüne yeşili
derine salıyor genlerini
yuvasına diriliyor toprağın sütü

kundağı yandıkça köklerde
tenhasında çatlıyor koza/lak
kıvrılıyor yıldızların altına
başını yasladığı yeşil
gazeli bekliyor güz saatinde
damlanın töresine soyunuyor
giyiniyor aramit pelerini
savuruyor külünü saçlarından

taşları kökleyen dal
suyun ilminden geçiyor
yatırıyor dölünü toprağa
kundağında saklıyor yarasını
incitmiyor gülün yasını
sözünden önce gelen cemreye
inanıyor doğduğu sabaha inanır gibi

çiçeğe incinen kış
açıyor kapısını bahara
suyunu tazeliyor bulutlar
memeleri dolu geliyor
indiriyor kuzularına anneliğini
emziriyor dağ başındaki kar
ağzını köpürten yavru dereyi

GÜNLÜK

Osman Serhat ERKEKLİ

1305

Anılar saldırıyor. Anılar, para eden maddi varlıklar gibi unutulmaya direniyor. Halbuki bir gün herkes anıları ile beraber mezara girecek.

1036

İnsan dedikleri birbirlerine para adını taşıyan kâğıt parçaları veriyor; beton mağazalarda dudaklarını birbirine değdiriyor; kültür merkezi dedikleri beş on kişilik salonlarda şiirler okuyor ve ölüyorlar. Biz Ramis Dara ve birkaç kişi kuş sesleri dinliyoruz.

1037

Hayat karışık olmasa; pürüzler olmasa. İnsanları anlasak. İnsanlar bizi anlasa.

1038

Eski sevgililerin bir zamanlar azarlamış olması ayrılıklar kadar unutulmaz ve yaralayıcı.

1039

Ne tuhaf insan yaşlanınca elli altmış yıllık arkadaşları oluyor.

1040

Yücel Kayıran: Para en çabuk unutulmuş şeydir.

1041

Osman Çakmakçı bütün yazılarını *Bozkırdan İşaretler* adlı kitapta toplamış.

1042

Sevil Avşar: Alkışların yokluğu değil çokluğu şüphe uyandırır.

1043

6 Şubat. İkiz deprem. Sözün bittiği yer. İsmet Tokgöz, Yeprem Türk ve Betül Dünder'in ailelerinde kayıp ve hasarlar...

1044

Sevil Avşar'a Muammer Hacıoğlu şiir emek ödülü verildi. Akdamar ve Hacıoğlu ailesi tarafından. 18 Mart Hatay Restoran. Hatay'ı edebiyat merkezi yapan Mehmet Ali Işık da orada idi. Hacıoğlu'nun oğlu Volkan bey *Baykuşlar Gece Ağlar* adlı kitabını verdi bana. Hacıoğlu'nun şiiri halka sevdiren kendine özgü bir tarzı vardı. Sevil'le gurur duydum.

1045

Külebi'nin hakkı yeniyor, dikkat!

1046

Ben Gelibolu'da iken Çanakkale savaşlarının ellinci yılı idi. İlkokul arkadaşlarım kıyıya çekili batık gemilerden balmumu kamışlarda barut çıkarıp kuruturdu. Yaldız kâğıtlara sarıp füze yapar ateşler uçurur idik. O gemileri jilet yaptıklarını Volkan Hacıoğlu da yazmış Çanakkale şiirinde. O günlerde kurukafalar, kemikler, şarapneller, mataralar ortada idi.

1046

RD diyor ki: Hayati bilgileri otlar ağaçlar ve kuşlardan öğrendim, insanlardan öğrendiğim hüznün ve ölüm.

POETİKAYA KARŞI FETVA, EPİK ŞİİR VS.

Yeprem TÜRK

Sahiden dünya şiirinde epik şiir geriliyor mu? Ya da epik olanın alanı daralıyor mu? *Epik şiir, modern şiirin zaten kapattığı bir dönem*' deniliyor, mesela. Öte yandan şiirde epik olan dışlandıkça vurgu bireyselliğe doğru kayıyor. Ve kolektif ruhtan bir haber gelmiyor.

Aslında bu türden varsayımlar bize bir yerden tanıdık geliyor. Franco Moretti, *Modern Epik* kitabında, tabii ki Hegel'den yola çıkarak modern dünyada bireyin dirimselliğinin aşıldığını bu yüzden modern bireyi edilgenlik içinde aramız gerektiğini imler. Franco Moretti, epiğin artık dünyayı dönüştüremeyeceğini sadece düste, tahayyülde kalacağını vurguluyor. Oysa düş ve tahayyülle sınırlanan bir şey epik addedilemez. Epik, bu sınırları aşan, karşıya geçen bir şey. Hayattan ve hayatın ruhu olan insandaki canlılıktan kaynaklanır. Kısacası epiğin ve bir yerde de eylemselliğin bittiğine dair Türk ve dünya şiirinde hayli dedikodular var. Ve bu dedikoduların kaynağı temelde Alman ontolojisi gibi duruyor.

Elbette Almanlar, Avrupa'nın ontik olana en bağlı topluluğu. Alman dilinde bile bu ontik tınıyı hissetmek mümkün. Ontik dolayısıyla da ontolojik bir geleneksellikleri var Almanların. Hölderlin'den tutun H. Heine'e kadar bu, böyle.

Öne çıkan İngiliz şairleri için aynı şeyi düşünemeyiz ama. İngilizler, Avrupa'nın dinî geleneklere karşı kültürel de olsa en sadakat gösteren milleti, en azından öncüler bakımından. Bu anlayış onlara II. Roma'dan mirastır. Avrupa devrimleri içinde, geleneksel hakkı en çok gözeten devrimler İngilizlere aittir. (1688 Devrimi) (1). Ve Ezra Pound ne kadar Amerikalı şair olarak kayıtlara geçse de bir İngiliz ruhuna sahiptir. ABD doğumlu bir İngiliz olan T. S. Eliot ile aralarındaki fark Karac'oğlan ve Pir Sultan Abdal kadardır. Ve bu nedenden olsa gerek modern Avrupa şiirinin en epik şiirleri bu kaynaktan çıkmıştır.

Sadece ontolojiye dayalı şiirle dinî kaynakları da kullanan şiir arasında daimî bir mücadele var. Örneğin *'Teolojik temelden mahrum olan değer yarguları nispidir, güvenilir değildir. O halde edebi eserlerde bulunması gereken şey o kültürdeki dinî şuurdur.'* derken T. S. Eliot, şiirde, ontolojiye karşı neredeyse İmam Gazali'de olan bir tereddütle yaklaşır.

İmam Gazali'den bu yana belirginleşerek süregelen bu sürece biz de epey aşınayız. İslam'dan beslenen şiir, bu ontolojik engelleri tasavvufi şiirle aşmıştı önceleri. Misal 'Grek'in varlık birliğine' karşı, karşı bir 'varlık birliği'yle cevap vermişti. Ontolojik bir şiirin rağmına epikle bağdaşık başka bir ontolojik şiir ortaya çıkmıştı. Modern Türk şiirinde, buraya çete ruhuyla hareket eden, ontik yorumlara mesafeli bir epik şiir oturtuluyor. Ontolojik bir şiirin karşısına yine ontolojiyi deneyimlemiş epik bir terennümün çıkması beklenirdi halbuki.

Diğer yandan ontolojik şiire epik şiirle tavır almak ve poetikaya karşı poetik bir tavır sergilemek nereden bakarsanız bakın modern tutumlar. Ama bizim açımızdan Selçukî bir akıl da. Şöyle: Ontik yerden doğan poetikaya karşı yeni bir ontolojik- poetika oluşturulmuştu o dönemde. Yunus'tan sonra hiçbir Türk şairi dinî olanla ontik olanı poetik bir alan içinde O'nun kadar bağdaştıramadı. Ontik yorumu olan poetikalara karşı fetva yoluna gidildi.

→

GÜZ BİR GÜNAH YASTIĞI

Güz bir günah yastığı ta ötelere
Yürür giderim merhamet boyunca, yalnızlığım
biriktirdiğimdir

Gizemden dönüş olsun gökmavi çanççekleri

Kederli ülkem not etsin şiirlerimi mor defterine
Şiirim benim, anne yarım, annemin yadigarı
Eski kilimlerden dokunmuş aşk yorgunu bir şiir

Yolların tozuna belendi yoksul ömrüm, baksam
görür müyüm

Yüreğimde doru, demir kırkı bir kırlangıç tepinir

Neden taş kırıyor sun diye soruyorlar boyuna
Bilmem ki ben türkü söylüyorum yalnızca
Gel haydi, dereye söyleyelim ilk buluşmamızı

Sabah olur mu sonunda, dipdiri, ürpermiş bir güz sabahı

Araya bin türlü özlem karıştı, yoruldu yollar

Kız solgun düştü göğsünde gümüş sırmalarla
Yalnızca öpücük verdi, bir de saçındaki tokayı
Bakmayın öyle kedi gibi yalandığıma

Gel haydi, dereye söyleyelim ilk buluşmamızı

Her aşkta biraz daha yaktım mumu çırayı

Ne var ki koyu buğudur aşkın küflü taçyaprağı
Harman destesi kadar sözcük tutuşturdular elime

Oysa ben çok sevgili... terk edilmeler, yaman çağımızda

Yıllar zamanı yıpratır, bir pabucu, bir düşü

Zümrüt yeşeli, tarih ötesi ibibikler gibi, aşkla

1. "Devrim, kadim, münakaşa edilemez kanun ve özgürlüklerimizi; hukuk ve özgürlüğümüzün tek güvencesi olan kadim anayasal devletimizi korumak amacıyla yapılmıştır. Anayasamızın ruhunu ve anayasamızı şimdiye kadar güvence altına alan ve o büyük dönemde hâkim olan politikanın ne olduğunu öğrenmeye hevesliyseniz, Old Jewry kürsüsünün vaazlarına ve Devrim Cemiyeti'nin akşam yemeği sonrası kaldırdığı kadehlere değil; geçmişimize, sicilimize ve parlamentomuzun zabıt ve faaliyetlerine bakın ve dua edin. ...Bugüne kadar gerçekleştirdiğimiz ıslahatlar, eski olana saygı prensibi çerçevesinde yürütülmüştür. Umuyorum ki; hayır eminim ki, bundan sonra yapılacak olanlar da, benzer teamül, yetki ve emsaller bazında dikkatli bir şekilde gerçekleştirilecektir." (Burke)

ESKİ BİR KEDER ELÇİSİ

Dedim onlara
Adımı yaralı bir
Yeryüzünün kenarı için
Keder diye düşün

Bütün harflerini döktü yağmur
Dedim kambur bir karıncaya
Ben eski bir keder elçisiyim
Beni böyle bil böyle çağır

Dedim kendime
Seni eski bir kedere elçi gönderdi kader
Şimdi bir gölgeyi yüzüne teyelle
Şimdi yüzünü bir ölü' me işaretle
Üşüyen bir babanın sesiyle
Bağır adını
Gezdiğin her enkazın içine

SON TÜRKÜ

Bana yeniden gel sesim
Hakkın okkalı yüreği de olsun içinde
Sövmenin lezzeti de
Gelince gümbür gümbür gel
Titresin korkusundan alçaklar, eşkıyalar
Sevinsin yüzünde gözyaşı kuruyanlar

Bana beni şaşırtarak gel sesim
Kıç korkusu ile hiç tanışmamış ol
Gölgeleme üçe beşe insan satanlarda
Uzun olsun gölgen
Düşsün çağlar ötesine
Beni ürperterek gel sesim
Aç kapalı kalpleri
Körelmiş vicdanlara öyle bir düş ki
Yaşadığına yaşayacağına bin pişman olsun
Darağacına çeksin kendinden önce
Utancını

Zemheride nisan yeli gibi gel sesim
Ayaklarında kelebek ipeksiliği olsun
Dokunduğun yerlerde kanatlınsın uğurböcekleri
Karanlığı yırtan ateşböcekleri ol
Doğadan başlayarak uyandır her şeyi

Kerbela'da yanmış yakılmış sesimi unuttur bana
Kimse dinlemesin artık kesik baş ağıtları
Damlarda kararmasın insan geleceği
Beni çıkar meydanlara
Beni çıkar karanlıktan aydınlığa
Bir türkü söyleyelim son bir kez insanlığa

“SAKAL SENİ MAKKABINAN YOLAYIM”

Barış ERDOĞAN

Sakalına basmayın, bıyığımı çğnemeyin.

Çocukluğumun müsamerelerinde (yıl sonu temsillerinde, tiyatro oyunlarında) halkın karşısına türlü kılıklarda çıkardık. Ne var ki yaşlı adam rolüne bürünebilmek için saçlarımıza pudra tozu serpilmesine ses çıkarmazdık. Bir oyunda ağarmış saçlarımı mavi bir sakalla tamamlamak geçmişti aklımdan, niyette kaldı. O zamanlar ne Fransız yazar Charles Perrault'un Kaz Ana'nın Öyküleri'ni okumuşluğum vardı ne de zalim şövalye Gilles de Rais'in işkencelerini duymuşluğum. Beyin loblarım gelişmiş olsaydı Şâhidî'nin Tırâşnâme'sini okurdum ki büyük kesmenin makbul bir eylem olduğu (*Benlikten kurtulmak istiyorsanız bıyığınızı kesin.*) uyarısına uyardım. Babamın, “*Kim yeni terleyen bıyığına, sakalına sevdalanmışsa/ Ölünceye kadar bu daireden dışarıya ayak atamaz.*” dizelerini (Hayyam'ınmış meğer) aynanın çerçevesine yazdığı, bugünkü gibi gözümün önünde. Sakalsız ve bıyiksiz bir babanın oğlu sinemanın parlak yüzü Clark Gable'in, kadınların gönlünü çelen ya da Gümüş Eyer, Altın Madalyon'daki rolleriyle gönüllerde taht kuran Tarkan'ın bıyıklarına özenmezdi. Bıyığı tellilik (kibirli olmak) bize yakışmazdı.

Çocukluk geride kalmıştı. Ergenlikte yaşadığım talihsizliklerim Karacaoğlan'ın talihsizliklerine eşdeğerti. Cahit Külebi'nin bacanağının, “*Karac'oğlan der ki n'olup n'olayım/ Akan sularınan ben de geleyim/ Sakal seni makkabınan yolayım/ Bir kız bana emmi dedi n'eyleyim*” dizelerindeki talihsizliklerden. Atalarım adına Kaşgari, sözlüğünde “bıyık” a usturuplu bir madde açar, ama serv-i revanların alınına düşen kâkül'den söz etmez. Mart karı düşmüş sakalı da pudralı değildir. Bıyık sözcüğü Kırgız ve Yakut yurduna kanat çırpısa da “bıdık” çevresinde döner. Eski Türkçe sözcüklerdeki ses değişimleri (d-y-z sesleri gibi) ovada gayrı, bayırda gayrı, dağlarda gayrı yankılanırdı. “Adak”, bir bakmışsınız “ayak” olmuş, dağlara çekilince kabalaşarak “azak” olmuş.

Derdim ki mütehasıs (uzman) doktorlar betime benzime bakarak hastalığıma nasıl tanı koymuşlarsa ben de “bıyık”ın pejmürde haline bakarak “bıyık”ın, “bıdık”ın ikizi olabileceğinde karar kılmıştım. Her ne kadar beni kıl bıyığıyla çıldırtsa da derin düşüncelere sevk ettiği için Salvador Dalí'ye teşekkür borçluyum. “Sözcük Moğolcadır.” sakızını çiğneyen varsa da asma bahçelerinde ömür tüketenler, “bağlarda asmaların tutunmasını sağlayan bıyık biçimindeki uzantı”ya bıyık dendiğini söylerler. Bu bıyıklar bizde zamanla Samurayların bıyık hikâyesine dönüşür. Savaş meydanlarında can veren samurayların talihsizliğini Alev Alikoç Sargın anlatır Samuray Tarihi'nde: “*Eskiden, bir erkeğin savaşta öldürüldüğünün kanıtı olarak, kulakları ve burnu kesilerek düşmanın karargahına getirilirdi. Kişinin erkek mi kadın mı olduğu konusunda bir hata olmasın diye, bıyık da burunla birlikte kesilirdi.*”

Biz Anadolu'nun abdalları/ kalenderleri bıyiksizlikten yanayız. Her sabah dört şeyi (yani saç, sakal, bıyığı ve kaşı) çehar-darb ederiz, güzelce kazırız. Rol gereği Salâh Birsel'in Yapıştırma Bıyık'ına, tel tel uzamış bir samuray bıyığına ses çıkarmayız. Yeter ki bizi Nietzsche'nin bıyığına asmasınlar, nefes almayız.

Bugün “bıyık” sözcüğünü kovalarken Kalender dervişlerinin bahçesine girmişim. Baş bölgesindeki kılların tamamını kazıttıkları için halk onları “cevlaki” (cavlak'ın

Serkan ÖZER

DERSİMİZ TARİHİMİZ İŞLENİŞİMİZ

dersimiz,
yürümeden yürütülmüş pabuçlarımızın bilgisi
konumuz, evin yolu davulla zurna
kazananlar, yolunu ölü çiçekleri takip ederek bulanlarla
bunu yaparken yankı vermez apartmanlara hâl hatır sorup
bir incelerken bir kırılıp
bel verip razı dünyaya düşük yapanlar

tarihimiz,
büyüdükten sonrası daha kalkmadan yere düşenlerle
babalar gibi büyüyüp yalnız olunca çantasından
kılıçlarıyla acıları bir toplayanların tarihidir
üstelik ısıklar çalınca koridorlardan sokaklara dağılacaklarla
parmaklarını ısırmışlarla yitirilmişler
sökülürken bir bir ne güzel bir ayrık otu olacaklar

işlenişimiz,
uyumadan uyutulmuş yastık rüyasında
ölümü getirecek bütün pencerelere gidişlerle
kapısı açık ama sevmeler yarışında kaybedilmiş
kapanınca kendine utanan odalar olacak
yattığı yerden ölümü gözleyenler yine kazanacak

çoğuludur) diye anar olmuş. Oysa Eski Türk inanışında etkin rol oynayan şamanlarda bıyık da, sınır komşusu sakal da, uzun saç da kutsallık dairesinde değerlendirilirdi. Ha, Kaygusuz Abal'ın, “*Sakalımla başımı/ Bıyığımla kaşımı./ Hak onara işimi./ Bu sakalı kırkarım*” tavrına saygımız sonsuz.

Devlet Ana'da bir toz bulutu gibi savrulan saçsız sakalsız ve dahi bıyiksiz Anadolu abdalları için yapılan yorumlar dikkate değer. Ömer Seyfettin'in, Kesik Bıyık'ını okurken, “*Darwin denilen adamın sözüne inanmalı. Evet. İnsanlar mutlaka maymundan türemişler! Çünkü işte neyi görsek hemen taklit ediyoruz; oturmaya, kalkmaya, içmeyi, yürümeyi, hâsılı hâsılı her şeyi...*” sözüyle benimle alay ettiğini sanmıştım, meğer ironiymiş. Bir itiraf: Tahsin Yücel'in Bıyık Söylencesi'ndeki Cumali'nin bıyıklarını uçuran berber kimdi dersiniz? Bendim, ben! Çok kılıklara girdim. Nazım'ın Şeyh Bedrettin Destanı'nda, “*Köylünün göz nuru zeamet/ alın teri timar idi./ Kırık testiler susuz/ su başlarını bıyık buran sipahiler var idi.*” diye dillendirdiği sipahilerden biri de bendim! Peki, Zebercet'in bıyığını vakitsiz kim uçurdu diye sorarsanız, Anayurt Otel'i'ndeki aynalarda kendisi uçurmuş. Keşke Alman İmparatoru II. Wilhelm'e özenip bıyıklarını yukarıya kıvrırsaydı. Cemal Süreya okuyup bıyık türlerinden birine eyvallah deseydi. Kimler yoktur ki: “*Dudağına kurşunkalemle kaytan bıyık çekmiş.*” Muzaffer Buyrukçu, “*yüzünün yarısı bıyık*” Melek Yüzlü, “*Bıyıklarımı fora etmiş.*” Rauf Mutluay... Attılâ İlhan şiirlerindeki bıyıklara gelince, rengarenktir: sürâhi bıyıklar, kayzer bıyıklar, düşük bıyıklılar, lâcivert bıyıklar, burmabıyıklar, kırçıl bıyıklar, sürâhi bıyıklar, saltanat bıyıklılar, hilal bıyıklılar, erguvan bıyıklılar...

Sakalla bıyık arasında sıkışıp kalanlara önerim, Ahmet Mithat Efendi'yi dinlemek: “*Senin sakal dediğin keçide de vardır. Bıyık dediğin kedide de bulunur. İnsanda ise ben yürek isterim, yürek!*”

Tahir Musa CEYLAN

MASUMUYUM AKŞAMLARIN

Söylediğimin bazısı yalan bazısı slogan bugünlerde
Hem hiçi hem masumuyum akşamların
Ayakkabım ses çıkarmıyor, yokum, üstümde yumuşak
bir ten
Yapmakla yıkmak suçluluğunda aranızda en eksik
olanım ben

Tırnağım uzuyor, bu kadarcık yaşıyorum işte
Yazı işçisi ömrübillah her sabah gözler kanlı
Sessizlik yılları, seslerim katledilmiş
Ve yaşadıklarım ben insana hapsedilmiş

Yalnız bir adamın uyuma ihtiyacı fazla oluyor
İçim ılık et dolu, tıktırılmış dolap misal
Kolay duyulmayan gürültüler, sessizlik dozunda kanımda
Yaşamı bırakıp okur musunuz, bir ölüm yapıtı var sonumda

Dikildiğim yerden uzaklaşmak, kopmak isteği dünyayla
Gizliyim, yokum, hayatımı fikirlere soktum
O kadar gözbağcı, ecel mi intihar mı bilemezsin
Düşünen insanım, böyle ancak mümkün oldum

Hatice EĞİLMEZ KAYA

YÜZÜNDE ESMERLİĞİN

pembe gülüşlü bir kız çocuğu yuvarlandı ansızın.
dalgın, küsmüş, ağlamaklı.
boşluğa savruldu avuç içindeki çiçek tozları.
dört yanımız açmak oldu nedense.
ilkyaz öyle uzak, gökyüzü zifiri karanlık iken.

yağmur evrenin gözyaşları.
kim bilir nasıl, kaç yerde saçlarından asılıyor yıldızlar?
yüzün esmer, umutsuz.
sol şakağında bin yılın kederleri...
karamsar bir bulut kapatıyor sabahı.

haydi, sokağa çık!
şemsiyen ve sen yapayalnız...
haykır fakat söylenme.
tek tek vur insanların yalanlarını.
kaşlarının ortasından.

bakarsın çoğalır su damlaları göğsünde.
taraçalara gizlenmiş serçeler şarkı söylerler
hep bir ağızdan.

havada sonbaharın çekip gitme telaşı.
tam zamanında açıyor üçüncü çoğul kişi nergisler.
kuşluk uykusunda kalakalmış, artık beklemediğin o kadın!

Salih MERCANOĞLU

ŞARAP

şiir nedir diye soruyorlar
gülmek, ağlamak neyse
odur şiir

ısrar ediyorlar açık bir kapıyı
örtmeye çalışarak
şiir nedir, şiir nedir, nedir şiir?

yanıt bekliyorlar, yalın bir söz
göğü bir ucundan tutup
çekiverecek sanki
giderecek onların susuzluğunu

derken ağzımın çeperinden
dökülüveriyor:
şiir, allah'ın gölgesidir
atında sözcüklerin din'lendiği

bilmiyorlar ki ben bir üzüm tanesiyim

Mert BAKICI

AĞIT

esrik ışıkların nezaretinde baktığım dünya
nabzımı yitik gölgesi delirtirken
düş düş çığlık bu kemirgen yolculuk
akıl ve tin arasındaki buğulu sarkaç
ey hiçliğin saati, anlat
hangi vakit nihayete erer bir çocukluk?

küflü bir aynadır günlerime doğan
o eski ecza depolarında unutulmuş
bir yansısa derdim ya da bir okunsa
kim bilir belki hangi yaprağın arkasında unuttuğum adın
ve belki merdaneli makinelerin uğultusu
ya da bir yarasa sevinci paklamalı
işte nereye varsam sancımış çocukluğumun inadı

aynı günlerin sası tadı kavrulurken sobada
kestane kabuklarının hüznüyle geçer
bir meltemi yürüdüğüm deniz
birikir ömrümde toz toz yalnız tanrısı Robinson'un
ücre batı ücre kış ücre şilep
oysa yaz peşin alır hincını

diyarını terk etmeyi beceremediğim Ordoğu masalıdır
içimde yağmur gibi duran bu çocukluk
sisler bulvarına ikindi de çöker
anneannemle çektiremediğim fotoğrafın dehşeti
zamansız, zaman sızım
hep bir rüya büyütür ben

Hüseyin PEKER

Yeprem Türk'ün hazırladığı (*Kuruluş* dergisinin 55. sayı eki olarak verdiği) *Türk Şiiri 2022 Yıllığı*, geçtiğimiz yıllar hazırladığı yıllıklardan daha kapsamlı ve nitelikli biçimde raflarda yerini aldı. Önsözünde böyle bir çalışmanın savunmasını yapan görüşlerine yer veriyor: “*Gene de öznellik, nesnellik ve bilimsellik de şiir eleştirisi için dolaylıdır*”. Demek istiyor ki, bilimsel ve nesnel yollara başvursam da bir yanımla bu yıllık çalışmamda öznel kalmak zorundaydım. Bir dönemi, belli bir bakışı ve zevki yansıttığına inandığı yıllıkları bu beğeni çizgisiyle ve keyifle hazırladığını anladığımız Yeprem Türk, elbet bir boşluğa imzasını atarak bu çalışmaya girişmiş. Yapıtının iyi bir metinler toplamı olmaktan ziyade, yıllık çıkarma fikrinin sadece ‘*Halk olan bir kaynak*’ olduğunu ifade ediyor sonunda Y. Türk ve bu etkinin kaynağının sadece halk, fikir ve sanattaki yeni bakış açısı olduğunu işaret ediyor.

Şiirlerin ön tarafında küçük açıklamalar da yer almış. Bunlar çok ilgi çekici ve doğru saptamalar çoğunca. Sanki hazırlayan Y. Türk'ün eleştirmen yanını da gösterir gibi. Osman Serhat Erkekli'den başlayıp, Nurettin Durman, Hüseyin Alemdar, H. Peker, Cahit Koçtak, İrfan Yıldız, İlhan Kemal, Süreyya Berfe, Orhan Alkaya, Güven Turan, Enis Batur, Sabahattin Yalkın, Arif Ay, Levent Karataş, Yaşar Bedri, Yusuf Alper, Gültekin Emre, Yücel Kayıran, Faruk Uysal, Atilla Birkiye, Atakan Yavuz, Ali Asker Barut, Cem Uzungüneş, Mehmet Sarsmaz, Fuat Çiftçi, Hüseyin Ferhad, Zafer Acar, Melih Elhan, Cihan Oğuz, Cevat Çapan, Ramis Dara, Zafer Acar, Mehmet Rayman, Veysel Çolak, Mücahit Aygören, İhsan Deniz, Mahmut Temizyürek, Nevzat Konşer, İbrahim Tenekeci, Sevil Avşar, Ümit Yıldırım, Cevdet Karal, Eyyüp Akyüz, Enis Akın, Elif Sofya, Gökhan Akçiçek, Muammer Karadaş, Salih Mercanoğlu, Arife Kalender, Emel İrtem, Lokman Kurucu, Ozan Öztepe, Serap Aslı Araklı, Şerif Temurtaş, Kadir Aydemir, Mustafa Seyfî, Yağız Gönüler, Fahrettin Koyuncu, Hüseyin Korkmaz, Hasan Ulaş, Erkan Kara, Hüseyin Köse, Onur Sakarya, Şerif Tezgörenler, Aykut Nasip Kelebek, Mustafa Ergin kılıç, İbrahim Tığ, Kaan Eminoğlu, Ekrem Acar, Mehmet Baş, Cansu Aydın, Zabit Karaköse ve sayamadığım bir o kadar daha şairin olduğu şiir yıllığında seçkin eserler ve şairler hakkında kayda değer sözler edilmiş.

İncelenmeye, dikkatle okunmaya değer bir yıllık. Bazı dergilerden alınan yapıt sayısı daha fazla. Örneğin *Kitaplık*'tan alınan şiir sayısı daha çok olmalıydı. Tabi bazı dergilere yetişmek de o denli kolay değil bu işle uğraşanlar için. Gene de büyük boşluğu dolduran uğraşı için Yeprem Türk'e teşekkür ve tebrik borçluyuz. Eline, diline sağlık üstat.

GAM KESİĞİ

Anneler ölür,
dökülür yaprakları
tüm çocukların.

Bir hüzündür gül
burnu sızlayan için,
bir gam kesigi!

Zaman geçer ve
incinir aklımızda
düş kesitleri!

Kuşların ömrü
gibi uçup da giden
anılar vardır!

Güz ölümleri,
sonra masumca ilk yaz,
umutlar yârdır!

Şerif TEZGÖRENLER

TEK TÜK / 5

- 1 / Bülbül mavisini bir kız
- 2 / Az kalsın cevap verecekti rahibeler
- 3 / bir düş kırıklığı
Kaç neden
- 4 / Belki geç kalmışsınız birbirimize
Belki yeni karşılaşmıyorsunuzdur
- 5 / Biraz özlemek bu
- 6 / Sen hep böyle
Güler yüzlü müsündür ?
- 7 / Akşam sefası nöbette güle
- 8 / Makyajı akşam sefası kız
- 9 / Makarna pişirelim diyordu bir kadın
- 10 / Bir cemre tebessüm sal suya su ısınsın
- 11 / Fena halde âşık
Fena halde yalnız
Tavrı edandan
- 12 / Cadılozita
- 13 / Son bahar yaprağımı dedi kadın

SIZI

bir yâr geçer gider hayatından
içinde “her şey” içinde “biraz sen” olan bir şarkı
silinir de sineden dudaklarda direnir mi
yırtar atarsın yazdığın şiirleri okumadan okunmadan
cephe taarruzuna kalkar cümleler zihninde
“keşke”li mızrakları “ama”lı zırları deler geçer
bir yâr geçer gider hayatından
geride bir kül derinde bir kor;
korkma
koyalım adını hadi yürekte bir sızı kalır

mevsimler başlar mevsimler biter yüreğinde
bir gün bir kovandan bir bal süzülür de
dudakların tatlanır
yine ve yeni şiirler yazarsın
kışın karası yürek sızısı kanatlanır
güneşle kucaklaşır zihnindeki cümleler
ayçiçekleri bulutla fisıldeşir
bir yaz ki ısıttıkça ısıtır ısıttıkça sevdirek
mevsimler başlar mevsimler biter yüreğinde
çetin geçen kışı gider bir güneşli yazı kalır

bir kalabalık geçer gider hayatından
bir kalabalık
pislik fıskırır da dört bir yanından
balkondan pür-i pak pozlar keser birileri
bir yalan yağmurunda herkes ıslanır
yalan yağmurla düşer toprağa karakuşu hükümleri
önce sırmalar düşer omuzlarından
sonra sırmalara iğneli kalabalıklar
azalır peyderpey ve gün gelir
çoğu gider, çoğu gider çok kıymetli azı kalır

plan plan içinde hayat geçer hayat gider
derya bilir kürek çeker bir yöne de
haritada olmayan taşta denk gelir
bilmez adem derya değil
ırmakta bir yaprak toprakta adem
devrilir hokka dökülür mürekkep
silinir matbuat silinir cümle âlem
hayat geçer hayat gider
alnından silinmeyen o bir satırlık yazı kalır

vefadan soyunur da bir dost basar gider göğsüne yalın ayak
kılıç üşürmedin say sırtı sırtında
say ki masa devirmedin dert bölüşmedin
bir dost gider hayatından heybesinde bin hatıra
göğsünün tam ortasında bir çift ayak izi kalır

bir an olur içindeki çocuk da gider
don vurur sürgün veren çiçekleri
birkaç olgun meyve kalır bir dalında
bu orta yaş buhranında
bu yaralı anında
sen ki göğden umut biçtin, külden ateş
hem çıkarken kapıyı çarpmadı sanki
bir an olur içindeki çocuk da gider ama
yolda ekmek kıvrıntısı derinde bir gizi kalır

DARKOZA

Koza
Daralıyor
Kusmuk doluyor içi
Bulantı bulantı büyüyor sesler
Çıkışsız dünyalar dağıtıyor köşe başları
Sesler örtülü, sessizlik dökülüyor her yere
Dünya nereye yığılsa kirpikler oraya kıvrımlanıyor

Koza
Darhâlâdaralmaktakeredar
Nefes, kendini duyamayacak kadar içine kapanık
Ölüm kılcalında tıkanıyor atmayan nabız
Tene değmeyen hışırtıyı kokluyor köprüler
Tüm uzuvlarına hükmediyor acının
Uzak bir tek insanlar arasında yer buluyor kendine
Her şey diğerinin tekelinde yakınlaşıyor
İnsanın her zerresini öpüyor köprüler
Bıçağın sapında ve kalbimde aynı malzeme kullanılmış
İkisinde de güvendesin aşağı inmediğin sürece

Darkoza
Cüzzamlı kalbim!
Hınçlaşıyor ağırlı bir kemikte ılıyan bahar
Ağzının kenarını silmemekten hep bu acemilikler
Nasıl çıkmaz bir kalbin kokusu bir insandan
Artılmadan içilmiş sularımız, kalbimiz
Hep daha çok kokuyor hep daha az severek
Bir çocuk kalbi değil ki artık darkozam
İğne ucu kadar yerde yaşatıyor hepimizi

Darkozam
ölümcül meleğim
ölümcül kelebeğim
Kırılacak zaman mıydı
Her şey bu kadar erken, çözüldü düğmelerin
Ölümü çağırdın, yaşamın gözleri önünde
Öldürüldük, yaşam artık bizimdir

gün gelir şair de yorulur
yanında taşıdığın tebessüm
yarına sakladığın yara hepsi sensin
hasılı sen yaşadın
sen yaşadın bu toprağa ayağını vura vura
gidenle de kalanla da kol kola, hepsi senin
ama gün gelir şair de yorulur
dili beyazla sarmaş dolaş toprakla arkadaş olur
kim bilir belki
gök kubbede yankılanan bir lahuti sözü kalır

19 Ocak 2023

'TOZ' İLE 'CAM' VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Necati ALBAYRAK

(I)

Barış Acar'ın '*Ve Yayınevi*' çatısı altındaki ilk '*haiku-öykü*' kitabı '*Toz*'u adlandırdığı algılanan üçlükte

bilse, toz bilir

kör noktaları evde

birilmek için' (s.45) içeriğiyle, bilinmezlikten gelinelemlerin evcilleştirilmelerine tanıklık ediyor sözcükler. Aynı tanık sözcükler -ölçü ya da sınırları tanımlılığın merkeze alındığı incelikli ve ortak sorgusuz görünümüne rağmen, yalın hallerinden pek de beklenmeyen çeviklikle köşelerinden içerindeki derinliğe doğru çektikleri- okurlarını düşünmeye davet etmiyor değil. Keza yerini bulmuşluk kapsamında tanımlanabilecek -dibe çöküş ile kuytu veya kıyıya sürüklenişlerin ise ötekileştirmeyle dahil kıldıkları- duruş, olgu yahut eylemleri algılamak ya da sorgulamaktan hiç de uzak kalınamayacağı

'bardak içinde

dengede durur ya su

-hiç öyle değil' (s.51) haiku'suyla açılan pencereden göz kırıldığı noktada görmekteyiz. Ancak terk olunmamış ev ölçeğinde tekinsiz soruların sorulamayacağı veya soruların olası yanıtlarıyla sözcüklerin yükünün artırılmayacağı

'penceresi açık

uçuşur perdeleri

boş odanın' (s.39) haiku'sundaki rüzgârdan dilin çevirisinde bulabiliyoruz.

'Ekim 2016'da yayımlanan '*Toz*' başlıklı kitap

'kokusu gelir

-kargılar arasında

turunç ağacı' (s.17) haiku'suyla başlamış. '*Toz*'un sonunda sunulan

'kokusu gelir

fırtınada kırılan

zeytin dalının' (s.63) içerikli haiku üçlüğü, sert rüzgârlara '*Barış*' çıl bir dille karşılık verildiğini düşündürüyor.

Barış Acar'ın '*haiku-öykü*' olarak adlandırdığını belirttiği çalışmalarına ait ilk kitabı '*Toz*'da, üçlüklerin çoğunluğunda -sözcüklerin renklendirme güç ve yeteneği temel alınmakla-yersizlik ya da yer arayışları resmedilmiş. Bu bağlamda özellikle

'yerine döner

rüzgârın şiddetiyle

savrulan yaprak' (s.21) içeriğiyle kaleme alınan haiku, -ilgi kurulan- kitabın ağırlıklı ortalamasındaki devinim ve duruş olgularının özet görünümü gibi. Aynı kitapta bölümleme yöntemine gidilmediği görülmele birlikte, haiku'lar için mevsimler '*payda*' olarak tanımlandığında kışın '*pay*'ına düşen üçlüklerden birinin

'üşür de kaçmaz

künke kıvrılmış kedi

han bahçesinden' (s.37) olduğu söylenebilir. '*Toz*'daki

'salıncak kurmuş

teknesinin direğine

delinin biri' (s.41) haiku'sunun her mevsimi yaza dönüşüren sıcaklıkta bulunduğu açık. İlkyaza ilişkin görüntü sunan

'römorku ayrı

sallanır traktörün,

Nurkan GÖKDEMİR

YASBAHAR

.. bun harap dehşet viran tonozlaraltı altüst yaşam yiten binlerce masumcan ardı öylece kanarkalanlar, tarifsiz.. ve tarihsiz bir karakış'ın ardılı tez aşkın geliveren mahzun ve hicaplı yere göğe şaşkınca bakınan öte bir bahar.. sorar yüreğine 'söyle şimdi nasıl büyüüp uzayacak acıyla kanla sulanan topraklardan ağaçlar? dallar çekimsir dirimle nasıl tomur çiçek açacak? yiti korku dolu kuşlar çocuklar nasıl şakiyacak neşeyle uçacak renkler düşler âhenkle?.. yeniden.. ışıyacak gülümseyecek kalpler güneşçe?.. ve masum talihsiz meleklerini biçare uğurlayanlar uzgöklere.. şimdi yerde yensiz yurtsuz.. düşsüz sayrı ve umutsuz.. nasıl yaşayacaklar söyle?..'

şoförü ayrı' (s.43) üçlüğü, belirtilen kitaptaki ürünlerin çoğunluğu gibi 5-7-5 hece ölçüsüne sahip.

(II)

Barış Acar'ın -tanımladığı biçimiyle- '*haiku-öykü*' çalışmalarına ait ('*Ve Yayınevi*' çatısı altında, '*Nisan 2018*'de yayımlanan) ikinci kitabı '*Cam*'da

tepeye doğru

hafif bir eğim kaldı

yamaçtan geriye' (s.13) içerikli haiku, okura ilk üçlük olarak sunulmuş. '*Cam*'daki son üçlük

'gerçeğe doğru

mecazı tüketirsen

mecaz kalır yine' (s.61) içeriğinde. İkinci kitapta -bu kez yersizlik ya da yer arayışlarından değil- '*kalmak*' üzerine oluşturulmuş göreceli sözel resimlerden bahsedebilir miyiz?

'bahar dalı vuruyor,

perdesi örtük

pencere camına' (s.21) Perdeyi aralayıp '*Cam*'dan baktığımızda, '*haiku*' üçlükleri birikimiyle çıkılan '*Toz*'lu yolda '*küçürek öykü*' tadındaki ürünlerin baskınlığı ile ilerlendiğini görmekteyiz.

'yan yana duran

terlikler - biri önce

eskirmiş diğerinden.' (s.37) öykücüğünün en sonunda yer verilen nokta işareti okur için değil.

(III)

Türkçe '*haiku-öykü*' üçlüklerinin -Çağdaş Acar'ın yerine getirdiği biçimiyle- İngilizce karşılıklarını ayrıca içeren ve Sevinç Altan'ın kolajlarıyla ürünler üzerindeki düşünceleri çeşitleyip zenginleştirmeye katkı sağlayan '*Toz*' ile '*Cam*'ın son sayfalarında '*Bu kitap 500 adet basılmış ve tümü numaralanmıştır.*' notu var. '*Toz*'daki '*haiku-öykü*' üçlükleri '*No:000039*'dan, '*Cam*'da yer edinen ürünler ise '*No:00330*'dan okunmuş; değinilen her bir kitap için soldaki sıfırların sağda olmaları arzulanmıştır!..

Haiku, oral şiir -bir başka deyişle ağız yoluyla, sesli biçimde okunan şiir- kapsamında tanımlanamaz ise de, Barış Acar'ın '*Toz*'dan alıntılanan sözcükleriyle

'haddini aşan

karıncanın rüyası

bir somun ekmek' (s.53) diyenlerin seslerini duyar gibiyim!

(05 Şubat-03 Mart/ 2023, Ankara)

Ahmet YILMAZ

ÜŞÜMEK

Bir defa ölmüş olan zinhar üşümez
Otobüs belediyeden ise tika basa doludur
Mezarlık yokuştur, alışmak belalı yokuş
Benim babam sabahların oğludur
Serinlikte okur okur üşümez

Trenle gidiyoruz uzuyor kordon boyu Kartal
Daha beşimdeyim elma ağacının yanında
Babam bana simit almış iğne canımı yakmış
Annem uzaktan bakmış küsmüşüm ona
Babam darbelerden çıkmış üşümez

Ben türkülerle bilmezdim hayatı
Babam bir Belkis Akkale getirdi Unkapanı'ndan
Babam İzzet Altınmeşe, biraz Güler Duman getirdi
Gençliğini tuttu halayın ucundan
Soba yakan adamdı karanlıkta üşümez

Bir hastane odasında yan yana iki baba
O ameliyatlı, ben iki yakası uçurum
Onun oğlu yanında benimkiler yasaklı
Küçüğü el sallıyor korkarak ekrandan
Gözyaşıyla ıslatmıyor dedesini büyüğü
Dedeler kan tükürür üşümez

Kırkımda korktum ilk, babam yola çıkmış
Bir duayı terennüm ediyor dudakları
Bilmediğim dilde, bildiklerim boşaymış
Ağladım görmez, çağırırım sağır
Ama çok memnundu yaralarından
Açılmaz perde, mühürlü aynası
İçerdedir babam, içerde olan üşümez

Rıdvan YILDIZ

SEN KAÇ KÖŞELİ BİR YILDIZSIN

Sen konuştun, güneşi doğurdun
Tanrısı olmayan çiçekler açtı
Vapurlar geri kaldı sulardan
Dupduru bir sabah iki dil biliyor ağzında

Sen geldin, yağmurlar geçti aynaların içinden
Cümleler güvercinin buluttaki dansı
Şiirler rengârenk ellerini değdirmeden
İlkbaharla komşu oldu düş kırığı gözlerim

Sen kaç köşeli bir yıldızsın yağmurdan geceye
Hanidir merhametin sarısı saçların
Gölgeni ser kutsanmış omuzlarıma
Suyun akası geliyor ağustos sıcaklığında

Sen geldin, kıyılarımda köpüren dalgalar
Devrin acısını soyuyor, bedeninin kuraklığını
Kırıkların sokağa çılgınlık devirir
Harla ateşimi, senle cehennemin şarkıları bile güzel

Kasım 2022

Ahmet Şerif DOĞAN

Ü ÜNSÜZ ÜNLÜLER ÜLKESİ

Ağustos sonu haziran başı arası
Oksijeni kesik bir baş
Varlık sorunu tüm bağlar
Bir siluet ne kadar can yakabilir
Milyon parçadan bir organizma
Her biri ayrı bir insanda
Hücreler titreme seansında

Eylül başı mart sonu arası
Tavanı seyreden hasta bekleyişi
Ömrün geçen her saniye çivisi
Dali'nin akan zamanında ölüm
Gölgenin kokması, hüznün fesleğeni
Zerrenin bir biri ardına intiharı

Nisan başı ve sonrası
Soğukların hiç bitmeyişi
Ateşin gözde kalan lekesi
Tutulan iki nefes arası yaşam
Yol hiç gidilmediği sürece
Hep bir nokta uzaklaşan kalpten
Hemşirenin sesi nabızda atan
Hastayı kaybediyoruz, şoku yükseltin

Bulduğun an ve bulunacağın an
Bulunmuş olduğun her an

Tek soru:
İnanmadığım soruyu sorma gerekçen
Kaybolup gitmeyi seçmen

Sebep.

Yalçın ÜLKER

KÜME

Parantezler bahsini es geçmeyelim
Olmazsa olmazı ama elemanı değil kümenin
İşte böylece taşlar yerine oturabilir
İki yalnız güdüyor belki de
Sürüsünü kalabalıkların
Virgüller hafifletiyor
kıskaçlığını parantezlerin
Beyhude bir umudu yeşertiyor
Boş kümenin alt küme olması
Acaba elemanı olabilir miyiz bir kümenin
O şey neyse artık
O şey
Kronik olduğunu anlayana kadar
Sızma girişimleri parantez içlerine ve tatlı
Venn şeması düşleri

Halil DAĞTAŞ

Hayat hesaba kitaba gelmez. Ölçer biçer, yürür ya da öyle sanırsınız. Beklenmedik rüzgârlar eser, gelir sizi bulur, biraz yön değiştirmek zorunda kalırsınız. Bir sapakta, sapaklarda oyalanır kalırsınız, eski yolunuzu buluncaya kadar zaman geçer.

Bazen de o sapak yeni yolunuz olur.

İşte zorunlu okuma ve yazmalara ara veriyorum biraz. Düzenlemesi de içeriği de epey acemilikler taşıyan bir şiir kitabı var şimdi elimde.

Önyargılarımı aşıp okumaya başlayınca yer yer yaşamsal, taze tatlar almaya başladığımı fark ediyorum.

"... Gördüğüm her çiçeği koparmadan sevmeyi öğrenmişken Olgunluk denilen kapıyı tam açamıyorum ardına dek Aralayıp aralayıp kaçıyorum." (s. 16)

Bunları bir hanım şair 38 yaşında yazmış, şimdi 43 yaşında olan (bilgiler kitaptaki notlardan). Sanaldan gördüğüm kadarıyla eski Yeşilçam aktörlerini aratmayan son derece yakışıklı bir oğlu ve ondan aşağı kalmayan bir eşi (oğulun babası) var. Bu iki yakışıklı arasında güzel kalmak mesele tabii; ama başarılıymış görünüyor.

Yukarıya aldığım üç dizenin güzelliği, belki evrensel birkaç küçük doğruyu, gerçekliği son derece doğal ve kolay bir yoldan etkili biçimde dile getirmesinde yatıyor.

Gördüğümüz her güzel çiçeğe dokunmak, kokuyorsa koklamak, hatta koparıp onu kendimizle yakınlaştırmak, onu kendimizin kılmak, kendimizi onun kılmak isteriz ilkel ya da doğal bir güdüyle. Sonra kültür girer, toplum olmanın gerekleri girer devreye, kendimizi tutarız. Çünkü o çiçek, bizim yanımız sıra onu görecektir, fark edecek başkalarının da çiçeğidir. Hatta hepimizden önce kendinin çiçeğidir. Varlığı, doğal yaşamı içinde, kendine aittir. Hepimizden bağımsız bir varlıktır o. Onu yaşadığı yerden koparmaya, ömrünü kısaltmaya hakkımız yoktur.

Bunu zamanla hisseder, öğreniriz ama olduğumuz-olgunlaştığımız söylenebilir mi? Bu o kadar kolay mı? Ayrıca gerekli mi?

Belki bazı insanlar başarılı olgunlaşmayı. Toplumun bütün biçimsel normlarına uyar. Uyar görünür. Sonunda bir cendereye girer. Ruhunu ve öz suyunu yitirmeye başlar. Sadece kendi için değil, çevresi için de yeni biçimsel normlar koyucu, kısıtlayıcı, otoriter, hatta totaliter bir yapı olur çıkar ve düşer hayattan, önce biçimsel, sonra içsel olarak. Dalında olgunlaşıp yere düşen kayısılar, armutlar gibi ya da dalında kuruyup kalan diğer bazı küçük meyveler gibi.

Alıntıladığımız dizelerin son ikisini bir daha okuyalım:

"Olgunluk denilen kapıyı tam açamıyorum ardına dek Aralayıp aralayıp kaçıyorum".

Biraz çocuk, biraz taze, çokça yaşamsal kalmaktır bu. Özsuyunu yitirmemek, yaşama sevinci içinde kalmak.

Olgunluk sarayının görkemli salonunda ne var diye kapıyı "aralayıp" bakarsınız, ama içiniz çekmez içerde gördüğünüzü. Açar kaçarsınız, açar kaçarsınız... Açarsınız bir özge çiçek olarak...

Şairin kısa hayat hikâyesinde: "En çok sevdiği üç şair için... artık aramızda yoklar ama her daim bizimleler: Orhan Veli,

KALICI DÖVME OLDUK
DÜNYANIN SIRTINDA

1.
Kaç komşumuz vardı binada
Eskiden bilmezdik.
Yeniden abat oldu depremle,
Virane olmuş komşuluklar.

2.
Kulağıma fisıldıyor
Yanımızda yorgunluktan
Uzanmış yatan,
Cehennem kokulu enkaz;
Çıkabilecek mi adalet,
Benim altımdan (!)

3.
Enkaz altında kaldı diyor mahcubiyetle, kartım.
Şehir içi otobüse binerken,
Diyemiyor dahasını;
Kızını, karısını, oğlunu...

4.
Suskunluğumuzun üzerinde
Şaşkınlığımızın enkazı.
Cennetten bir köşe denildi
Emlak pazarında.
Kandırıldık!
Cennet denilen yer, yırtık branda.

5.
Bozduk dengesini doğanın.
Varlığımız zulüm!
Eylemimiz zulüm!
Keşke gelip geçseydik
Kalıcı dövme olduk
Dünyanın sırtında.

Metin Altıok, küçük İskender'e varlıkları için minnettar." yazıyor.

Bunlardan küçük İskender bir şiirde şöyle anılıyor:

"Ara ara küçük İskender'in varlığını özliyordum: hayatımda bir kez görmüştüm oysa Sartre ben doğduğum yıl ölmüştü buna hayıflanıyordum" (s. 49)

Dilek Bayram, *Hayatın Perdesiz Penceresi*, Kutlu Yayınevi, İstanbul, 2022, 58 s.

GECENİN SIRRINDA

geldin, duracak kadar yavaşladın
yüzündeki bulutların çokluğuyla
sana zamanı incelten dar vakitler
anlamını iç'inde yaşaman içindi ki
bir geçişin habercisiydi yeryüzünde
gelişiyse bu hissettirdiği yere gece

ki uzaklardan gelen derin ve usul
bir konuşmayı dinliyorsun şimdi
biliyorsun ki bu konuşma odanda
sabah saatlerine kadar sürecek
daha öncede böyle oldu çünkü
bir hayrettir hep var olur içinde:

insanları gönül döllüyor o büyük sır
âh, her canın bir aşk ateşi varmış
ve bunu her kendine söylediğinde
mutsuz ve yalnızken, Tanrı senin
aşk yolunu izlemene yardım etsin
kimse aşk olmadan hayat bulmuyordu

oysa, sana ne kadar da uzaktaydı...
aşkın ifadesini olgunlaştır gecede
hayatta esas olan kalbini çünkü
seni hakikate yakın hep o yürütür
içinde bulunduğu zor durumlarda
ışığı bulmak için karanlığa sahip ol

uzaklardan gelen derin ve usul
bir konuşmayı dinliyorsun şimdi
bilmezdin, geceden öğrenirmiş
susmayı ve karanlıkta görmeyi
hakikatli konuşabilen her insan
gibi sustun ve dinledin kalbini

insana, akıl etmek içinmiş kalbi
oysa, kalbini görmemek için, çok
geceye gözlerini kapayan insan
ben'i sevmeleri aşk sananlardı
âh, her şey gönülde cereyan ediyor
kimse aşk olmadan hayat bulmuyordu.

YAŞAMA SEVİNCİM

Bir mahkûmun cam bardağa ilgisi gibi
Sokağa çıkıyorum
Zehir atılmış zeytinin yaprakları
Esra'nın gözlerini anımsatınca
Yaşama sevincim
Bu bakışmada kalıyor

Mart 2023

ALBATROS KALP

okyanusun üzerinde yaralı kanatlarını
özgürce açan bir albatros, bu hazine kalp...
ifade edilemeyen açıklarında
pervasızca geziniyor sınırlarını aşıp da.

birer yıldız mührü hep o sözcükleri
gümüş dokunuşlarıyla gökyüzü defterine vurduğu.
âh, şen bir şarkı olarak yankılanıyor gecede
kaderin umutsuzluk düğümlerinden kurtulup
ve henüz gerçekleşmeyen rüyalar kılığında
yanısı buluyor öznel akılların karanlık mağaralarında...

arzusu büyük buluşma,
sonsuzluğun odağındaki büyük kavuşum...
bulup ebedi çocukluğu
sevi güneşinin ışığıyla beslemek
hayat ağacının yapraklarını,
uyanış için yepyeni bir hakikate
tomurcuk tomurcuk...

FENOMEN

yüzün bir tenha onu bulmak çok zor
bildiğim bütün sözcükler - kullanıldı
ne yapsak - ilkel kabile diliyle mi
mağara duvarına karmakarışık çizgi
daha yazı ateşten sonra kıl dökme
ağaç kovuğu korkuya çatısız baraka
ve ter kokusu suyun direncini azalttı
kendini yalnız ava giderken tedirgin
saçları rüzgâra meraklı çünkü - o an
dudak payı bile olsa mırıltısına kem
ıçkıran bir dürtüyü çekilir bir gravür
oraya bakışın tarifsiz uzandığı koy
bir olasılık rüya tabirleri kitabındaki
geçsin diye kırmızı ışıktaki durdu
medcezir

perdeyi aralayan ormana giderse
belki altını çizdiği şiir dizesini bulur
gece eteklerinde kurulmuştur oysa
ölüyü iyi bilen gölge karanlığa tıkanır
patikasını kaybedip pusula ibaresini
nar çatlaması kuzey yönünü rotasız
ki - kan kusanlar daha çok fenomen
yeni elbiseleriyle imzalandı protokol

bu tarz şeyler için üzülme içini yakar
yaralıysa çabuk soğur - ısıt bıçağını

mermi yuva yapar girdiği yeri

Sertaç ÇIRALI

KAPI ZİLİNDE YOK İSMİN

üç dil dolaştım kırk akşam
saçımı kırdım tırnaklarıma vardım
üşenmeden kırk liman üç deniz

salya salya kudurdum dünyayı
kurdum ve kırdım saat diye

dile düştüm iç çektim
hasret dediler ben sustum

kıvılcım olsun ya da kuş gagası
nakarat diye bahardan bir şarkı içine
pasajlarda köşebentlere takı niyetine
uçları nar kırmızısı gövdesi batık derine

çocuk aklımı bastım kapı zillerine
yok dediler başka ismin içerde
üç haki dilde kırk kırık siyahın sesiyle

Osman AKYOL

EYLEM'DEN EYLEME 2

Eylem... Eylemim...

Gece boyunca
seninleydim
yine

Ütopik bir rüyada

Taksim'de
Sıraselviler'de

Gaz, cop, su

Arkandan geliyordum
Yine

Rüzgârda uçuşan yeşil montun
sanki
bir Deniz dalgası

İnmiyor
bir bayrak gibi

Bir ara dönüp bana bakıyorsun

Zafer, diyorsun
Sanki

Bizim Zafer
İlerde....

30 Ocak 2023, İstanbul

İbrahim TİĞ

MASAL

kendine akan her ırmak
daha ağırdır geceden nasılsa
düştük iki ayrı kızılcık
kimbilir kimin yüzü yakılır
ezop masallarında
ben hep kıyamet çiçeğine benzerim

unutmak zor olan, olağanüstü yitiş
dokunsam bozgun çıkar
ikiye bölünür tarih ve göç
çöl esintisi ayetler ediniriz kendimize

gök kanar ay bölünür
elmacık kemiklerim ağrır, üç elma
uyu, uyandıramam seni yanımda kal
korkma, kuşat beni
her ateş yangın çıkarmaz çünkü

Önder ÇOLAKOĞLU

BİR OTOPSİ RAPORU

Maskelerini çıkarmadı hayat
Dünyaya kafa attığımız geceye uzanıyor cinayetin ipuçları
Toprağımı arıyorum

Gözü dönmüş bir direnişin sacayağına çivilemiş zaman beni
Bez kumaşlardan silahlar yaptım
Bir otopsi raporunun son sayfasında yazıyor
Karanlık dilim dilim kesilmiş

...şüpheli bir ölüm neresinden bakarsan
Gece bunu örter mi
Florasan bir lambanın kısıklığına eşlik etmeyi özledim

Her baktığımda azalıyor fotoğraftakiler
Şahane bir slalomla iniyorum yeraltına

Tarih düşülmez kuytuda yeşeren çiçeğe
Tersten okumaya başladım kimlik bilgilerini
Yıkanmış pantolonların arka cebinden sesleniyor direnç
noktaları

Susarsam kanını bile emer yalnızlık
Kolektif bir ölüm notu düşülür
Bez kumaşlardan korkuluklar bıraktığım duvarlara

Tuhaflığı seziyor pencereden bakan köpekler
Usulüne göre ölmek dedikleri

Bir otopsi raporunun kasıklarına sızıyorum sanrıları
bırakarak
Peltekleşen rüyalar ele verecek gerçeği
Yağmalanmış bir hayalin peşindeyim

Tersten ilikliyorum ölümü hayatın üstüne

Sinan KABAN

GÜLGÜN YARALAR

Maraş'ta zemin dondurmadr üflesen ısınmaz
Bir başa ortadan ayrılmış saç
Bu kadar mı yakıştırdı
Şehre dağ kalbe Gülgün bulaşınca
Üşürdüm kestikçe pastanede sözümü
O dondurma yer
Ben Trabzon'da dolaşırdım

Aksak bir öksürüktür ağaca göre rüzgâr
Kırıklar geçse altından Richter ölçse
Ağacın umurunda mı
Ne zor şeymiş seni bulmak
İki beton kırmak arasından Gülgün çıkarmak
Oysa en uzak yer
Kaç saattir dünyada

İçki bulmak için geceleri
Uyanırdı bakkal kan uykusundan
Aşıklar tepesinden aşağı
Sarkardı kara söğüt yaprağından saçları Gülgün'ün
Alevi sünni diye ayrılırdı şehir ortadan
Ben içerdim
O dondurmadan aşk yapardı

Bir zayıf kız ki yel götürmüş
Çirkin mi çirkin bende köşkü vardı
İnanırım dondurma yer Gülgün
Ahır diye bir dağ yalarım taştan
Üflesen ısınmaz

Can TAŞAN

MODULUS

1
mod 8'de
kalansız yüz binlerdik

2
fay, yay gibi tıngırdayınca
plakalar kendilerini
şöyle bırakıverdiler Akdeniz'e
kirişleri kırdılar
duvarlar bizi ayırmazmış
beraber karılırmışız harçta
yerden kesilmezmiş ayaklarımız
kolonlar taşımazmış

3
uğultuyu bir zamanlar
müzik kutuları doldurmuş
şimdi de muhabbet kuşları
boşanıyor

19.03.2023

Gülçin Yağmur AKBULUT

ÜÇ NOKTA

İçinde fırtınaların koptuğu
artı eksi sonsuzda
bir kibrit çakımıdır ömür

Sularını yanar dağların
tarumar olur bahçeler
özenle besleyip büyüttüğün

Çiçeğin etrafında dönen
arılara özenip de
aradığın ince bir aşktır

Saçlarını okşayan
bir elin sıcaklığı
maskesiz gülen yüzdür

Masal iklimlerinde
yaralı bir kuğu kalbim
zaman eleğinden
hüzün süzülür

Nihan IŞIKER

SUS DEME

Cami avlusunda emin bir yalnızlığa değil
Vızır cızır hayatın tam ortasına bırakılmış
Kocaman bir bebek işte
Ve şimdi sen değil
Zalimleri bu gezegenin
Kundaklamışlar bebeğini
Kötürüm bir karanlığa

Dilek BAYRAM

HAYATIN PERDESİZ PENCERESİ

Kentin kalabalık, gürültülü, rahatsız edici bir kısmından
Kentin kalabalık, gürültülü ama huzur veren bir kısmına
Geçtiğimizde perde yoktu pencerelerde
Hiç umursamadık, içimizde birikmiş ne varsa konuşmaya
çabalarken
Birbirimizin sözlerini keserken kızmadan.
Göğe baktık, kargalara baktık, kedilere baktık.
Ben boynuma inciler taktım, onlara baktık.
Gelip geçenler camdaki sardunyalara baktı.
Sandal ağacı kokuttum her yeri, adaçayı yaktım
Sen sevmesin bu kokuları bana söylendin.
Şarap içtik şu köşede, ben şu camda sigara içtim gizli gizli.
Kitaplığı boşalttım, toz alma bahanesi ile dağıtarak her yeri.
Kentin nasıl da değişti çehresi birden
Kentin nasıl da değişti gülümsemesi.
Yürüyen merdivenlerin çalışmasına sevindim
Sen güldün
Hayatın bu kaçıncı penceresi.

NEDİM VE ÇERAĞAN VAKİTLERİ

Ramis DARA

*“Erişti nev-bahâr eyyâmı açıldı gül-i gülşen
Çerâğan vakti geldi lâle-zârın dîdesi rûşen
Çemenler döndü rûy-ı yâre reng-i lâle vü gülden
Çerâğan vakti geldi lâle-zârın dîdesi rûşen*

*Açıldı dil-berin ruhsârı gibi lâleler güller
Yakıştı zülf-i hüban veş zemîne saçlı sümbüller
Nevâ-sâz olmada bin şevk ile âşüfte bülbüller
Çerâğan vakti geldi lâle-zârın dîdesi rûşen”*

Bu iki dörtlükte, aşağıda anlatacağım şarkının bestelendiği zamanki (1950) yazılış biçimlerini dikkate aldım. Örneğin “Nevâ-sâz olmada bin şevk ile âşüfte bülbüller” dizesi, Muhsin Macit’in son *Nedim Divanı* derlemesinde biraz farklı, “*Bu mısra’la nevâ-sâz olmada âşüfte bülbüller*” şeklinde.

Bir de daha ilk dizede bir ayrışım söz konusu: Kimi derlemelerde “*gül ü gülşen*”, kiminde “*gül-i gülşen*”; ilki “gül ve gül bahçesi” demekken, ikincisi “gül bahçesinin gülü” demek. Nedim’in şiirleri sağlığında –bilinen trajik ölümüyle– bir divanda bir araya getirilemediği için, 45 yazma nüshadan derlenerek toplanıyor; farklılıklar buradan kaynaklanıyor olmalı.

(Dörtlüklerin açıklaması:

Geldi ilkbahar günleri, açıldı gül bahçesinin gülü / Çerağan vakti geldi, lale bahçesinin gözü aydın / Çimenlikler lale ve gül renginden yârin yüzüne döndü / Çerağan vakti geldi, lale bahçesinin gözü aydın

Açıldı dilberin yanağı gibi laleler güller / Yakıştı güzellerin zülüfleri gibi zemine saçlı sümbüller / Çalıp çıtırmada bin şevk ile çıldırık bülbüller / Çerağan vakti geldi, lale bahçesinin gözü aydın...)

Nedim’le ilgili bu ikinci yazım olacak, acizane. İlki “Nedim Bugün...” başlığımı taşıyordu ve 1985 basımlı ilk telif kitabım *İç Sızıları*’nın başında yer alıyor. Orada, günümüzün unvanlarıyla döneminde profesörlük ve yargıçlık görevlerinde bulunan Nedim’in yaşama felsefesinin, Hedonizm’in (hazcılık) sürdürücüsü Epikuros’tan (341-271) çok, kurucusu Aristippos’a (MÖ 435-356) yakın olduğu üzerinde duruyordum.

Şimdi bana bu klasik şairimizle ilgili yaklaşık 40 yıl sonra ikinci bir yazı yazma ihtiyacı duyuran şey, yukarıya aldığım iki dörtlük üzerine Arif Sami Tokar’ın (1926-1997) bestelediği, bizi bahar günlerine çağırın, bayıldığım şarkı oldu biraz da.

Besteci, şiirin (şarkı, murabba, musammat) iki dörtlüğünü, şairin *Divan*’ında da sözcük olarak iki kez geçen nihavent makamında besteleyerek, onun aslında belki yaşadığı dönemdeki –kandil ve mumlarla aydınlatılan lale şenliği geceleri: – “çerağanlar” için ifade ettiğini sandığım, son dörtlükte bulunan, “*Nedimin sazlarla okuna bu tâze güftârı*” (Nedim’in bu taze sözleri sazlarla okuna) dileğini, yıllar sonra böyle daha farklı ve söz konusu şiir gibi kalıcı bir formla somutlaştırıp gerçekleştirmiş, bir bakıma.

Bu arada Nedim’in bu şiirinin şenlik gecesinde bestelenmiş halde icra edilmesinden söz eden bir ifadeye rastlayınca şaşırırım biraz: Neslihan Koç Keskin, *Osmanlı Lale Şenlikleri Çerâğân* kitabında, “*Nedim, III. Ahmed’in Çerâğân’ın düzenlendiği gül bahçesini teşrif etmesini ve şarkı olarak bestelenmiş murabbaunun okunmasını ister.*” diye yazmış (s. 70).

Bu ifadenin, benim ulaşamadığım başka bir kaynak söz konusu değilse, –yazının ilerleyen satırlarında da değineceğim–

III. Ahmet’in oğullarının sünnet düğününün anlatıldığı, Vehbi’nin ünlü *Sûrnâme*’sine dayandığını sanıyorum. Vehbi burada, düğün sırasında, dönemin vakanüvisi Raşit Efendi ile kendisinin şiirlerinin Sadrazam İbrahim Paşa’nın buyruğuyla müzikle okutulduğunu belirtiyor:

“...Râşid Efendi’nin ve bu abd-i hakirin şarkaları ve güfteleri ile olan besteleri”nin...” (Sûrnâme, s. 628) “okunması Sadrazam’ın buyruğuyla gerçekleşti” (s. 328). (Alıntının ilk parçası çeviriyazılı orijinal metinden, ikinci parçası çeviriden.)

Buradan hareketle diyebiliriz ki o görkemli lale şenliği gecelerinde de şiirler; çeşitli makamlarda (Nedim şiirlerinde acem, hicaz, irak, ısfahan, neva, nihavent, nühüft, râhatü’l-ervâh, şehnaz, uşşak makamları geçmekte); “*ney ü santûr u rebâb ü def ü tanbûr ile çeng...*” eşliğinde, ezgili biçimde ya da yine doğaçlama bir ezgi türü olan gazel olarak okunuyor olabilir. Bu eğlencelere sazende, hanende ve gazelhanlar da katıldığına göre.

Nitekim Nedim, “*Gidelim serv-i revânım yürü Sa’d-âbâda*” nakaratlı ünlü şiirinde, “*Gâh şarkı okuyup gâh gazel-hân olalım*”; çerağanları anlattığı “*Açıldı lâleler seyr-i çerâğan vaktidir şimdi*” nakaratlı şiirinde de, “*Bu mısra’la terennüm etmede hânende sâzende*” demekte...

Ama yine de bence o dönemde bu şiir ve benzerleri bu günkü anlamda gerçekten bestelenmiş olsaydı, bu besteler günümüze de ulaşır ya da en azından konudan söz edenler olurdu; ben Nedim’in bu dizeyi, şiirin, sazlar çalınırken, müzik eşliğinde okunması dileği olarak algılıyorum.

Arif Sami Tokar’ın, söz konusu şiiri, besteledikten önce, dikkatle okuyup incelediğini ve Nedim’in dileğini içselleştirdiğini, konuyu kafasında belki de uzun süre taşıdığını düşünüyorum.

Çünkü şiirin çok ilginç bir bestelenme hikâyesi var ve bu şiiri İngilizceye çeviren Zeynep Işık Ercan şöyle anlatıyor (hikâyenin aynı olan başka versiyonları da var):

Besteci bir gün rüyasında şair Nedim’i ve dönemin sultanı III. Ahmet’i görür. Sultan, şairle besteciyi bir odaya alır, Nedim’den bu şiiri okumasını, sonrasında da besteciden utla bir şeyler çalmasını ister. Besteci rüya devam ederken uyandığında bugün bildiğimiz besteyi çalmaktaymış!

Nedim (1681-1730) şiirlerinin birçoğunun arka planında, III. Ahmet (1673-1736) sultanlığında ve Damat İbrahim Paşa (1660-1730) sadrazamlığında yaşanan, sonradan Lale devri adı verilecek 12 yıllık süreçte (1718-1730), İstanbul’u imar ve abat etme, güzelleştirme çalışmalarının övgüsü ile hayatı –ve böyle bir hayatı– yaşıyor olmanın yüceltilmesi, neşesi yatar.

Bu dönem, Sultan III. Ahmet’in adından çok, Sadrazam Damat İbrahim Paşa’nın adıyla anılır.

Nevşehir’den gelip, Sarayda en alt kesimlerde işe başlayan, zamanla sultana “nedimlik” (yarenlik, sohbet-kadeh arkadaşlığı) yapıp ona damat da olarak sadrazamlığa kadar yükselen İbrahim Paşa değerli bir kişiliktir. Necip mahlasıyla şiirler yazan, şair de olan III. Ahmet onu divanında, “*Çerâğânımsın benim hem sen vezîr-i nüktedanımsın / Nazîrin yok sadâkat ile meşhûr-i cihânımsın*” diye över.

Nevşehirli İbrahim Paşa da başka bazı şairlerle birlikte, kültürlü bir aileden gelen ve iyi eğitim görmüş, “İstanbul oğlanı” diye nitelediği Nedim’i çok tutar, himayesine alıp onun hızla yükselmesini sağlar.

Tırnak içindeki ifade aslında Nedim’in kendisinin. İbrahim Paşa’yı övdüğü kasidesinde, onun ağzından kendisini böyle tanımlar:

“*Ki ya’ni bendene lûtf-ı hitâb edip buyurdun kim
Gel ey bigâne-meşreb bî-vefâ İstanbul oğlanı*”

(Kuluna seslenme lütfunda bulunup buyurdun ki / Gel ey, kayıtsız meşrepli, vefasız İstanbul oğlanı).

Onu bir süre ihmal ettiğinden dolayı Paşa'nın kendisine böyle sitem ettiğini dile getiren Nedim, ona yazdığı kasidede kendisinin ustası saydığı şairleri de anar:

*"Senin gibi veliyy-i ni' metim varken cihân içre
Gelip Nef'iyy-ü Bâkıy benden umsun lûtf-u ihsânı"*

(Dünyada senin gibi bir velinimetim varken / Nefi ve Baki gelip benden ihsan umsun).

Nedim Divanı'nda İbrahim Paşa'ya yazılmış 21 kaside 23 kıta vardır. (Kasidelerden ikisi Sultan ile Sadrazamın ikisine birliktedir.) Şair, Sultan III. Ahmet'eys 12 şiir yazmıştır.

Gerçek adı Ahmet olup Nedim mahlasını almış olan ve böyle ünlenen şairimiz, İbrahim Paşa'dan önce, 1713-1716 yıllarında sadrazamlık yapmış olan Şehit Ali Paşa'ya da, bu mahlasla üç kaside yazmıştır. Bu sebeple kendisini kimin 'yareni, sohbet-kadeh arkadaşı' gibi hissederek "nedim" mahlasını seçtiği, gençliğinde başka mahlasla şiir yazıp yazmadığı bilinmemekte bugün.

Hasibe Mazıoğlu (1922-2013), Nedim'le ilgili kitabında şairimizden, "*İbrahim Paşa'nın gözde şairi ve nedimi (arkadaşı)*" diye söz etse de. O, bu ifadeyle Nedim'le Paşa'nın sadrazamlıktan sonraki yakınlıklarını anlatıyor. Az önce söylediğim gibi Sadrazam Şehit Ali Paşa'ya yazılan kasidelerde de Nedim mahlası var çünkü.

Şevket Kutkan'sa şairimizin İbrahim Paşa'yla, çok daha önceleri, onun "efendiliği" zamanında "*tanışıp kendisini onun nedimi gibi farz*" etmiş olma ihtimali üzerinde duruyor.

Patrona Halil isyanıyla kanlı biçimde sona erecek olan Damat İbrahim Paşa döneminde Osmanlı'da teknolojik gelişmeler için Batı'ya yöneliş ve Doğu'dan klasik eserleri çevirme işi başlamış, Batı'dan 277 yıl sonra (çeşitli tikel örneklerden çıkışla bu süreyi daha az gösterenler olsa da) ülkede bir matbaa kurulmuştur. Adeta kısa bir "Rönesans hareketi" olarak nitelenir, dönem.

Dünyada Osmanlı tarihçiliğinin kutbu sayılan Halil İnalçık da bu görüşte: "*Damat İbrahim Paşa dönemi (1718-1730) yalnız güzel sanatlar, mimarlık, musikî, şiir, minyatür sanatı bakımından değil, klasik doğu eserlerinin Farsça ve Arapçadan Türkçeye çevrilmesi (bu arada İbn Haldun) için encümenlerin kurulduğu bir fikrî uyanış dönemidir.*"

Bu dönemin ruhunu en iyi yansıtan şair tartışmasız Nedim olmuştur.

Çağdaşlarının çoğu, onun değerini yaşarken fark etmiş; Sâlim "taze bir dil" (*tâze zebân*), İzzet Ali Paşa "taze yeni bir çığır" (*nev-zemîn-i tâze*), Âtîf "vadisinde tek" (*yekke tâz olmak*), Seyyit Vehbi "*nükteli sözler söyleyen*" (*Nedim-i nükte-perdâz*), Âsım "yürünmemiş yol" (*nâ-refte-rah*) diye övmüşler; ama 1720'de doğan şehzade İbrahim için yazdığı şiirden dolayı Sultan III. Ahmet'in kendisini şairlerin reisi ("reis-i şâirân") ilan ettiği Osmanzade Taip, devrin şairlerini tek tek andığı kasidesinde, kıskançlığından olsa gerek, Nedim'i anmamıştır.

Ancak Taip'in kendisinden sonra şairlerin reisi olarak önerdiği ve yerine geçen -*Sûrnâme* yazarı- Seyyit Vehbi, bunu telafi etmiş, Nedim'i övmüştür.

Hatta Vehbi, kendisinden sonraki reisin önce Nedim, ondan sonra da Selim Efendi olmasını önermiş, lakin Nedim zamansız öldüğü, Selim de şairlikte pek gelişme gösteremediği için tarihte üçüncü ve son "reis-i şâirân" Sümbülzade Vehbi (ö. 1809) olmuştur.

Zaten Nedim'in değeri de, daha çok, zaman içinde anlaşılmıştır. En çok da 19. yy'ın sonlarından başlayarak yirminci yüzyılın ilk yarısında. Adına dergiler çıkarılmış, hakkında oyunlar yazılmıştır.

Kendisinin bir şiirinde kullandığı "Nedimane" söyleyiş ("Ne sihr eylerdin ol şûha ne söylerdin Nedimâne"), şiir tarihine terim olarak geçmiştir.

Bunun açılımının özü de "şûhane"dir bir bakıma. Bunu da açacak olursak; neşeyle, nükteyle, kolayca söyleniveriyormuş gibi akıcı bir şekilde, biraz çapkınca, zarifçe, tenselliği de içeren aşk ve yaşama sevinci şiirleri.

Şu gazel beyiti, örneğimiz olsun:

*"Ne berk-i güldür o leb çiğnesem şeker sanırım
Ne goncadır o dehen koklasam şarâb kokar"* [leb: dudak, dehen: ağız].

Bir de rubai:

*"Rakkas bu halet senin oynunda mıdır
Âşıklarımın günâhu boynunda mıdır
Doymam şeb-i vasluna şeb-i rûze gibi
Ey sîm-beden sabâh koynunda mıdır"*.

Bu iki örnek biraz tensel çağrışımlı; bir de başka bir gazelden tinsel ağırlıklı, duygusal romantik, esprili bir beyit aktarayım:

*"Ey reng-i çehre ben hele farkında âcizim
Gül-penbe yâ ki sürh ya gül gül müsün nesin"* [sürh: kırmızı, kızıl].

Lakin bu Nedimane teriminin ve Nedim severliğin şiir dışı sebeplerle abartılması haklılıkla tepki de çekmiştir.

Bu duruma en şiddetli tepki gösterenlerden biri Ahmet Haşim (1887-1933) olmuştur. Ama onun öfkesinin arkasında da tersi istikamette, başka şiir dışı etkenler rol oynamıştır:

Haşim, 1922 yılında *Akşam* gazetesinde yayımladığı "Nedim Divanı'nın Yeni Tab'ı" başlıklı yazısında, "*Nedim, bir bal çanağı gibi, havada kolay bir gıda arayan bütün sinekleri etrafına çekmiştir. / Bu tehacüm [hücum, üşüşme] sırasında düşüp boğulan sinekler, zevki fazla hassas olanlar için balı telvis etti.*" [kirletti, pisletti] gibi cümleler kurmuştur.

Ahmet Hamdi Tanpınar (1901-1962) 1943'te *Ülki* dergisinde yayımladığı "Nedim'e Dair Bazı Düşünceler" başlıklı yazısında çok ilginç, üzerinde düşünülmesi şeyler söyler:

"XVIII. asrın ilk yarımında Türk şiirinin orkestrasında birdenbire uyanmış olan bu zarif ve muhteşem ses [Nedim'in sesi], memleketteki fikir hayatı müsait olsaydı şüphesiz bütün edebiyatımızı değiştirdi. Buna imkân bulamadığı için sadece bir mevsim, bir nevi hususi bahar olarak kaldı."

Dönemin minyatür sanatı ya da resimdeki temsilcisi Levni (ö. 1732); müzikte de devrin arifesinde İtri (ö. 1711), onun ölümüyle Ebubekir Ağa (ö. 1759) olur.

Süheyl Ünver'in (ö. 1986), "*Levnî bu devri, bu devir de Levnî'yi yaşatmıştır*" ifadesi çok yerindedir.

Evet, Lale devrinden söz ediyoruz. Ancak, döneme bu ad 1910'larda verilir. Tabiri ilkin Yahya Kemal (1884-1958) düşünüp sohbetlerinde telaffuz eder. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun (1889-1974) anlatımıyla, şair bu devirle ilgili yazmakta olduğu şiirleri kaynak teşkil eder düşüncesiyle, tarihçi Ahmet Refik Altınay'ı (1881- 1937), bu konuda bir kitap yazmaya "teşvik" eder.

Konur Ertop da (1936-), Yahya Kemal'in Paris'te Sadrazam İbrahim Paşa dönemini hayranlıkla inceleyip o çağla ilgili şiirler yazmaya çalışırken, söz konusu döneme "lale devri" adını yakıştırdığını, hatta Sorbonne'da "lale devri" adıyla bir tez hazırlamayı düşündüğünü, bu görüşlerini o sırada kendisini ziyarete gelen Ahmet Refik Altınay'a açtığını anlatır.

Altınay *Lale Devri* kitabını yazıp, önce 1913'te *İkdam* gazetesinde tefrika halinde, sonra kitap olarak 1915'te yayımlar.

Bu arada Yahya Kemal bu dönemle ilgili yazdığı şiirlerin ikisinde "Bir Sâkî"yle (1918) "Mükerrer Gazel"de, Lale devri adını anarken Nedim adını anmaz. Ama o dönemi lale şenliklerinden çok Nedim'in şiirlerinden dolayı sevdiği çok açıktır. İlle de onun dilinden kanıt istenirse, şu: *Edebiyata Dâir* kitabında bulunan "Sönmüş Meşale" yazısında Lale devrini

parlak gösteren şey “bir şairin şiiiridir” dedikten sonra, “Nedim hazfedilince [ortadan kaldırılınca] İbrahim Paşa sadareti yüzde doksan söner. Seyyit Vehbi, Sami gibi şairlerinin divanlarından pek soluk görünür.” diye ekler.

(Yukarıda aktardığım Ahmet Haşim’in inanılmaz sert üslubunun arkasında da Yahya Kemal rekabeti ve öfkesi yatar biraz da zaten.)

Arif Sami Toker’in bestesinde “çerağan” olarak geçen ifade, günümüzde daha çok “çırağan” olarak kullanılıyor.

Sözcüğün aslı, –Farsçada kandil, mum, lamba, meşale, çıra gibi ışık veren araçların adı olan– “çerağ”ın çoğulu olarak, “çerağan” elbette. Sözcük, 17. yy’da daha çok kandiller meşaleler mumlar anlamında kullanılırken; zamanla ve özellikle 18. yüzyıl Osmanlısında, geceleri kandille mumla meşaleyle ışıklandırılan açık hava eğlenceleri, Osmanlı devletinin özel bahçelerinde halka kapalı olarak düzenlenen lale şenlikleri için kullanılmıştır.

Çırağan, çerağanın Türkçe ağızda aldığı şekil, özetle. Çıra, çırak gibi sözcüklerin de kolaylaştırıcılığında.

Eski Türkçede (Arap harflerinde) ikisinin yazılışları aynı. Bu sebeple son *Nedim Divanı* derlemesinde çerağan değil, çırağan yazımı yeğlenmiş.

Nedim ve çağdaşı şairler bu sözcüğü elbette Farsçadaki gibi çerağan şeklinde telaffuz ediyordu.

Lale şenlikleri çerağanların kökeninde, neredeyse bütün eski toplumlarda görülen doğanın uyanışıyla baharın gelişinin kutlandığı, bir tür “nev-ruz” (yeni gün) bayramı yatmakta. Osmanlı’da ve bu dönemde, nevrüz için ayrı şiirler yazılsa, kutlamalar yapılsa da.

Vahidi’nin 1723’te İbrahim Paşa’nın isteğiyle yazıp ona sunduğu 12 yapraklık *Tuhfe-i Çerâğân* kitapçığına göre, çerağanın başlangıcı eski Çin hakanlarının, baharları gür dallı ağaçlara astıkları kandillerle geceyi gündüze çevirdikleri günlere kadar gider. İslam uygarlığında da yeri olan ve İran’da önem taşıyan çerağanlar buradan Osmanlı’ya geçmiştir.

Baki’nin (1525-1600) yaşadığı yıllardan beriye, 1800’lü yılların (19. yy) –yaklaşık– ortalarına kadar, lalelerin açtığı nisan mayıs gecelerinde düzenlenen ışıklı lale şenlikleri, Lale devrinde biraz daha yoğunlaşmıştır.

Bunların Lale devrinden önce de sonra da düzenlendiğinin örneklerini, kestirmeden, Ahmet Talat Onay’ın kitabındaki “Çırağan” maddesinde bile görebiliriz:

Öncesi için, Baki’nin “*Nûr-bahş eyler çirâğân pertev-i envâr ile*” (Nur bahşeyler çırağan nurların ışığıyla) dizesini; sonrası içinse, III. Selim (1761-1808) döneminde yaşamış Kastamonulu Sa’di’nin “*Lâle bezm-i güle tertîb-i çirâğân etmiş*” (Lâle gül meclisinde çırağan âlemi düzenlemiş) dizesini okuyarak.

Öncesi için, Nefi’nin (1572-1635) “*Her seher tâ ki döne cem gibi câm-ı hurşîd / Her gece tâ kim ola bezm-i çerâğân-ı felek*” (Her seher güneşin kadehi, Cem’in kadehi gibi döndükçe / Feleğin çerağan meclisi gibi parladıkça, her gece) ikiliğini de okuyabiliriz bu arada.

Dikkat edilmeli ki çerağan-çırağan, başlangıçta bir yerin, yörenin, binanın adı değildir; Beşiktaş sahilinde 17. yüzyılda Kazancıoğlu bahçeleri bulunurken, onun yerine Sadrazam İbrahim Paşa’nın yaptırdığı yalı ve eklentilerinin, hatta sonraları burada yeniden yeniden yaptırılan tarihi binaların-sarayın adının “Çerağan-Çırağan” olması, burada bahar gecelerinde o ışıklı eğlencelerin, lale şenliklerinin yapılmasından dolayıdır.

Nasıl 1400’lü yıllarda Bursa’da Emir Sultan (1368-1429) çevresinde ve onun ölümünden sonra da uzun yıllar, naif bir Erguvan bayramı düzenlenmişse; lale de hem İstanbul’da, hem 1500’lü yıllarda buradan götürüldüğü, Hollanda başta olmak üzere Avrupa’da, bir ara bir tutkuya yol açmış, bulunduğu her yerde adeta bir mücevhere dönüşmüştür.

Lale soğanı borsası kurulmuş, soğanlar inanılmaz fiyatlara alınıp satılmış, az bulunur değerli bir lale soğanı 1000 altından işlem görmüştür. Bizdeki biraz makul ölçüler içinde kalır gibi olsa da, Avrupa’da, özellikle Hollanda’da tam bir lale çılgınlığı (*tulipomania*) yaşanmıştır.

İstanbul’da lale tutkusunun alıp başını gitmesinde, bu çiçeğe duyulan sevginin yanı sıra eski yazıda “lale” ve “Allah” sözcüklerinin aynı harflerle yazılması da rol oynamıştır. Nedim’in çağdaşı ve arkadaşı İzzet Ali Paşa’nın Sultan III. Ahmet’e yazdığı 51 beyitlik lale redifli kasidesinin 37. beyti (ikiliği) bu konuyu şöyle açıklar:

“*Mazhar-ı ism-i Celâl olmasa hakkâ lâle
Bulamazdı bu kadar rütbe-i vâlâ lâle*”

(Allah ismiyle buluşmasa / Lale bu kadar sevilip sayılmazdı).

Bitki olarak lalenin dimdik yükselen bir sap üzerinde genelde tek çiçek açıyor oluşu da (2-4 adet açanları da var) birliği vahdeti temsil ettiği düşünülerek kutsallık duygusunu artırıyor yer yer tabii.

Yerin göğün kandillerle ışıklandırılıp çerağan şenlikleri düzenlenmesinde, Vahidi’nin *Tuhfe-i Çerâğân*’da belirttiği üzere, Kur’an’daki Mülk suresinin beşinci ayetinde geçen “*yeemin olsun ki, biz en yakın göğü kandillerle süsledik*” kelamı da etkili oluyor tabii bu arada.

Kutsal gecelerde minarelerin kandillerle donatılması da eklenebilir elbette buna.

Vehbi’ye göre, bayram gecesi şehrin minareleri kandillerle süslenince, sonbahar; rahmetin lale bahçelerindeki çerağan faslına [ilkbahara] döner:

“*Şeb-i ‘ıyd içre kandil zeyn olup şehrin menârında
Hazan faslı çerâğân oldu rahmet lâlezârında*”.

Doğa sevgisi, güzellik arzusu, huzur esenlik arayışı gibi insani duyguları da es geçmemek gerek elbette bu dini etkenlerin yanı sıra.

Tarihçi Enver Ziya Karal (1908-1982), “*lâle bir sembol olarak hayat ve tabiat ile insanın barışmasını ifade eder*.” der.

Bazı eski kaynaklar ve bunlardan yola çıkan Türkologlar lalenin yabanisinin gelincik olduğunu söylüyor ki yanlış:

Lale, ne gelincikle, ne dağlalesi ile aynı çiçek değildir, üçünün familyaları bile farklıdır: Lale (*Tulipa*) zambakgiller (*Liliaceae*); dağlalesi (*Anemone*) düğünçiçeğigiller (*Ranunculaceae*); gelincik (*Papaver*) haşhaşgiller (*Papaveraceae*) familyasından.

Günümüzde, ülkemiz kırlarında halen zambakgiller (*Liliaceae*) familyasından lale (*Tulipa*) cinsinin 4’ü endemik (sadece Türkiye’de bulunan) 17 türü (19 taksonu) yayılış göstermekte.

Sevan Nişanyan’a göre lale sözcüğü Farsça kırmızı anlamındaki “lal” ile aynı köktendir, ama “lal” de belki Türkçe “al” ya da “ala” ile ilişkilidir.

Lalelerin çoğunluğu kırmızı tonlarında açsa da, floramızda pembe, sarı, beyaz-kırmızı ve mor açanlar da var.

Sarı lale (*Tulipa sylvestris*) çiçeğinin, ortasındaki erkek ve dişi organları koparılıp atılarak, kalan, hoş kokulu ve hafif şekerli lezzetli, altı altın sarısı yaprağı, gerektiğinde yenebilir. Hollandalılar, İkinci Dünya Savaşı yıllarında patates ihtiyacının bir bölümünü, bu lale türünün soğanlarıyla karşılamıştır.

Türkiye’nin endemik lalelerinden Karaman lalesi (*Tulipa cinnabarina*) soğanlarının, Karaman-Sariveliler’de karın ağrısını giderme amacıyla yendiği folklorik kaydı var.

Aynı çevrede Çoban lalesi (*Tulipa humulis*) türünün taze soğanının temizlendikten sonra yemeklerde ve salatalarda kullanıldığı kaydı da.

Konumuza dönersek, Divan şiiirinin başlarıyla gelişme çağlarında laleye bir tür kır çiçeği olarak bakılır ve fazla değer verilmez.

Necati Bey'in (ö. 1509) "Lâle-hadler" (lale yanaklılar) diye başlayan ünlü gazelinde şöyle bir ikilik var:

"*Taşradan geldi çemen mülkine bîgâne diyu
Devr-i gül sohbetine lâleyi iletmediler*"

(Dışardan geldi, bahçe mülküne yabancı diye
Gül devri sohbetine laleyi iletmediler).

Necati Bey'den yaklaşık yüzyıl önce de Ahmed-i Dâ'î'nin (ö. 1421?) "*Sahrâda lâle tagda çiçek bâgda gül biter*" diye bir dizesi var [sahra: çöl, kır].

Gül, laleye göre kırlardan, meskûn mahallere, köylere, kentlere daha erken taşınmış, kültüre alınmıştır, ama onun atası da kırlarda, "öküz göbeği, öküz ötü" gibi adları da olan dikenli kuşburnu çalıdır (*Rosa canina*).

İstanbul bahçelerinde, Kırım ve Anadolu kırlarından toplatılıp getirilen laleler değerlendirilirken, zaman içinde bunlardan seçilip melezlemeyle daha gösterişli laleler yetiştirilmeye başlanır. Bunu da ilk olarak, Kanuni (1495-1566) dönemindeki Şeyhülislam Ebussuud Efendi (1490-1574) başarır.

Zamanla İstanbul'da ıslah edilmiş lale çeşidi yüzleri aşar, 2000'lere yaklaşır.

Lale devrinde baharları Topkapı Sarayı bahçelerinde, Beşiktaş ve Haliç kıyılarında, yeni imar edilip mesire yeri olarak düzenlenen Kâğıthane deresi kıyılarıyla Sadabat'ta, sazlı sözlü, danslı (raks) eğlenceler düzenlenir.

Ancak kandiller, fenerler, şamdanlar ve mumlarla aydınlatılan gece eğlenceleri olan çerağanların, merkeze biraz uzaklığından dolayı olsa gerek Sadabat'ta yapıldığına ilişkin bir kayıt yoktur.

Bu ışıklar içinde yüzen lale şenliği gecelerinde bahçeler yıldız dolu yaz bahar göklerine döner. Gökler, adeta yere indirilip, bahçelere kondurulur.

Yıldızlı gökyüzü-kandilli lale bahçesi benzetmesi, bana ait değil:

Vahidi, az önce andığım *Tuhfe-i Çerağân* adlı kitapçığın girişinde, Allah'ın emriyle, çerağanın gökyüzüne, sadrazamın aya, sultanın güneşe benzediğinden söz eder:

"*Zi-kudret-i pâk Hayy ü Yezdan*

K'emriyle sipihr olup Çerâğân

Oldı buna hikmetile nâzır

Sadr-ı meh ü şâh-ı mihr-i rahşân".

Bu yapay ışıklandırma sayesinde yerin göğe benzemesi, İzzet Ali Paşa (ö. 1734), Raşit Mehmet Efendi (ö. 1735), Seyyit Vehbi (ö. 1736), Sadık (ö. 1752)... gibi Nedim'in çağdaşı şairlerinin, lale şenliklerini anlatan "çerağaniye"lerinde de geçer.

Hatta Raşit'e göre yıldızlı gökyüzü, yerdeki bahçeleri kıskanır:

"*Zemîni encüm ile nice reşk-i âsmân eyler*

Hele gelsün gör ol vakt-i çerâğân lâle hengâmı".

Yukarıda "çerağaniye"den söz ettim: Divan edebiyatında nasıl baharı anlatan şiirler bahariyye, kışı anlatanlar şitaiyye, nevruzu anlatanlar nevruziyye, ramazanı anlatanlar ramazaniyye, bayramı anlatanlar ıydıyye diye adlandırılmışsa, çerağanları ve lale türlerini anlatan şiirler de 18. yy'da yer yer "çerağaniye" diye adlandırılmıştır.

Nedim Divanı'ndaki lale şenliklerini anlatan şarkılardan beşi de çerağaniye olarak değerlendirilir.

İşıkli gece eğlencelerinin bazılarında, kaplumbağaların üzerine yanan mum yerleştirilip dolaşmaya bırakıldığı konusuna itirazlar var bugün; hayvan haklarının günümüzdeki kadar gündemde olmadığı o dönemde, bu sevimli hayvancağızlara zarar vermeden, küçük bir hoşluk olarak bunun yapıldığını düşünüyorum ben kendi payıma. Midye ve yumurta

kabuklarının içine yağ ve fitil konup yakılarak havuzlarda, arklarda yüzdürülmesi konusunaysa fazla itiraz yok.

Eğlencelerin Topkapı sarayının bahçeleriyle, sadrazamın bahçesinde ve sonraları devlet yönetimindeki bazı paşaların bahçelerinde düzenlenenlerine, başta sultan, sadrazam, vezirler, diğer yöneticiler, saray çevresi, seçkin kesim, şair yazar ve sanatçılar katılırken; gündüzleri ve sıradan açık alanlarda yapılanlara daha çok halk kesimleri katılır.

Gündüz eğlencelerinde güreşler, ayı güreşleri, maymun güreşleri, yüzme yarışları, at yarışları, cirit, savaş oyunları, cambaz sihirbaz gösterileri düzenlenir, küçük seyirlik oyunlar oynanır, müzik dinlenir, rakaslar dans eder, gönül çelen güzeller salıncaklarda kolan vurup sallanır.

İnsanlar bu vesileyle birbirlerini görür sever, sevgililer görüşme fırsatı bulur.

Özlem Kubar'a göre, -III. Ahmet'in Lale devri öncesindeki saltanat dönemini (1703-1718) de hesaba kattığımızda- savaş olduğu yıllarda ve baharların kar ya da dolu yağışıyla kış gibi geçtiği yıllarda çerağan düzenlenmez.

Nisan mayıs aylarında, lalelerin açtığı günlerde, yılda bir ya da bir iki kez, bir ya da birkaç gece sürecek şekilde düzenlenir bu şenlikler.

Lale devrinde bunların en erkeninin 19 Mart, en geçinin de 29 Mayıs'ta yapıldığı; 1720'deki çerağanın bir hafta, 1721'dekinin 10 gün sürdüğü görülür.

1726'da Sadrazam İbrahim Paşa'nın Çerağan bahçesinde düzenlenen şenlik için 500.000 lale yetiştirildiği, Sultan teşrif etmeden önce aralardaki boşlukların başka bahçelerden alınıp şişelere konan lalelerle doldurulduğu kaydı da var.

(Günümüz için az görünen beş yüz bin sayısı, 300 yıl öncesinin İstanbul'u için yüksek elbette; orta büyüklükte bir ülkeye dönüşmüş olan İstanbul'un baharları bu yıllar, 10 milyona yakın laleyle süslenmekte, 2018'de 30 milyon lale dikildiğini söylüyor dönemin belediye başkanı! Sonbahar aylarında dikilen soğanlar genelde nisan sonlarında, baharın geç geldiği yıllarda mayısta çiçeklenmekte.)

Günümüzle ilgili bu parantezden sonra yeniden tarihe dönersek:

Çiçek tarhlarında sıralar halinde yetiştirilen laleler ya da kesilip şık şişeler içine yerleştirilenler, tam üzerlerine gelecek şekilde yerleştirilen kandiller ve lalelerin yanlarına dikilen mumlarla, üstten ve alttan, hatta bu ışıklar ayna yansımalarıyla da desteklenerek, güçlü biçimde aydınlatılır. Dolunaylı gecelere rastlayan çerağanlar bir başka olur...

Karadan ve denizdeki gemilerden atılan havai fişek gösterileri, ışıklı top gülleleri ortamı iyice zenginleştirir.

Devasa kafeslerdeki kanarya, saka ve bülbül gibi ötücü kuşların şakımaları; sohbetleri, şiir okumalarını canlandırır, bu doğal nağmeler sazende hanende ve gazelhanların nağmelerine karışır.

Bir de çok tartışılan cariyeler konusu var: Bazı özel gecelerde çiçeklerin arasına saklanan mücevherleri, inci ve elmasları, akide şekerlerini koşuşturarak arayıp bulmaya çalışan şen şakrak, açık saçık cariyeler... Bu anlatı doğru mudur?

Bence hareme, saray ve çevresinin kadınlarına yönelik eğlencelerde cariyeler bulunmazken; sarayın erkek yöneticilerine, paşalara, çevredeki seçkinler grubuna yönelik olanlarda bunlar hiç değilse zaman zaman yer almış olmalıdır. Şehzadeler her iki kesime yönelik eğlencelere de katılır.

1720 sonbaharında Sultan III. Ahmet'in 4 oğlunun geceli gündüzlü 15 gün süren sünnet düğünü için, -bu konuda düzenlenmiş yarışmayı kazanan- Seyyit Vehbi'nin yazdığı *Sûrnâme*'deki (Düğün kitabı) Levni'nin çizip boyadığı minyatürlerde ellerinde çalparalarla (zil) oynayan süslenmiş, rengârenk giyimli çengilerse (köçekler) bütün şenliklerde yer alır.

(Süleyman, Mustafa, Mehmet, Bayezid adlarındaki 4 şehzade için düzenlenen 15 günlük sünnet düğününe zinhar uzun denmeye, 1582'de Sultan III. Murat'ın oğlu Şehzade Mehmet'in sünnet düğünü nedeniyle düzenlenen Surname-i Hümayun tam 52 gün sürmüştür!)

Çerağana katılan bütün davetlilere para, altın, mücevher, elmas zümrüt gibi değerli taşlar, samur kürkleri, eğitimli soylu atlar, süslü silahlar vb armağanlar verilir.

Bazı çerağanlarda sultanla sadrazam "hediyeleşir", birbirlerine karşılıklı hediyeler verir.

Lale devrindeki çerağan şenlikleri 1720'ye kadar Topkapı sarayındaki bahçelerde, sonrakilerin çoğu Sadrazam Damat İbrahim Paşanın Beşiktaş'ta 1919'da yaptırdığı ve Çerağan adıyla anılmaya başlayan yalının bahçesinde düzenlenir.

Sultan adına Hocapaşa'da yaptırılan Ferahabad kasrı ile Salıpazarı'ndaki Emnabat kasrının bahçelerinde, kaptan-ı derya Kaymak Mustafa Paşa'nın Vefa'daki bahçesinde ve Sadaret Kethüdası Mehmet Paşa konağının bahçesinde de çerağan düzenlenmiştir.

Şairimiz Nedim, İbrahim Paşa'ya yakınlığıyla katıldığı çerağan şenlikleriyle ilgili de, geniş bir mesire ve eğlence yeri olan Sadabat'la ilgili de pek çok şiir yazmıştır.

*Divan'*ında çerağan şenliklerini yansıtan epey şiir bulunmakta. İki dördlüğünü yazının girişine aldığım şarkı dışında, örneğin, şu narakatlarla kurulu, beş dördlülük şarkılar (başka deyişle, musammatlar, murabbalar, çerağaniyyeler):

"*Müjdeler gülşene kim vakt-i çerağan geldi*", "*Açıldı lâleler seyr-i çerağan vaktidir şimdi*", "*Çerağan faslı tyd eyyâmıdır şevketlü hünkârım*", "*Lâle faslı tyd hengâmı bahâr eyyâmıdır*".

Bu dizelerin her biri, buldukları şarkıda 6'sar kez tekrar edilir. Birinci dördlülükte iki kez (ikinci ve dördüncü dize), diğer dördlülüklerde 4. dize olmak üzere.

Bunlardan "*Yine bezm-i çemene lâle fîrûzan geldi*" dizesiyle başlayan, "*Müjdeler gülşene kim vakt-i çerağan geldi*" nakaratlı şiirin üçüncü ve dördüncü dördlülüklerini alıyorum buraya:

*"Seyrolup raksı yine dil-ber-i mümtâzların
Yine eflâke çıkar nâleleri sâzların
Câna âteş bırakır şu'lesi âvâzların
Müjdeler gülşene kim vakt-i çerağan geldi*

*Ney ü santûr ü rebâb ü def ü tanbûr ile çeng
Nağme-i bülbül ü kumrîye olup hem-âheng
Pür eder âlemi şevk u tarab-ı rengâreng
Müjdeler gülşene kim vakt-i çerağan geldi*

(Seçme dilberlerin raksları yine seyredilecek / Yine sazların inlemeleri göklere yükselecek / Nağme kıvılcımları canları ateşe verecek / Müjdeler gül bahçesine ki çerağan vakti geldi)

Ney, santur, rebap, def, tambur ve çeng sesleri / Bülbül ve kumru seslerine karışacak / Tür tür arzular ve coşkular, âlemi saracak / Müjdeler gül bahçesine ki çerağan vakti geldi).

Göklere süzülen saz sesleri ve hanendelerin (şarkıcı) can yakan nağmeleri eşliğinde raks eden seçkin güzeller, rakkas ve rakkaseler, gözümüzün önünde canlanıyor, Nedim'in şiiriyle Levni'nin minyatürlerinden fırlayıp çevremizi sarıyor adeta.

Altı müzik aleti ve bülbül kumru gibi kuş seslerinin iç içe girdiği ortamda arzular, hevesler, neşeler dünya âleme yayılıyor.

(Vehbi'nin *Sûrnâme*'sinde mîskal, bağlama, kemânçe, nakkare, zurna, sipsi, çöğür gibi enstrüman adları da geçer.)

Çerağan gecelerinde kafeslerde ötücü kuşlar şakırken, bu şiirde bir gündüz eğlencesi anlatılıyor olmalı ki bülbül ve kumru ötüşlerinden söz ediliyor. Gerçi bülbül, hem gündüz hem gece dem çeker, ancak kumrular bilindiği üzere sadece gündüz kuşlardı.

Şairimiz, Sultan III. Ahmet'e hitaben yazdığı ve bir çerağanı şerefliendirmesi için ona seslendiği "*Çerağan faslı tyd eyyâmıdır şevketlü hünkârım*" (Çerağan faslı bayram günleri demektir, güçlü sultanım) nakaratlı şarkıda, "*Bilirsin kim efendim lalenin nâzükdür eyyâmı / Tamâm olur heman bir haftada âğâz u encâmı*" (Bilirsin ki efendim lalenin günleri sınırlıdır / Açılıp solması hemen bir hafta içinde olup biter) diyerek, lalenin ömrünün çok kısa olduğunu, çiçeğinin açmasıyla kırmızı yaprakların pörsüyüp dökülmesi arasında bir hafta bir zaman geçtiğini söylüyor.

Aslında lale bahçesindeki toplam çiçeklenme süresi yaklaşık bir aydır, ancak çerağan öncesinde şişeye konarak değerlendirilen çiçeklerin güzel görünmesi ve uzun süre dayanması için genç ve körpeyken kesilmesi gerekir.

Böylece Nedim'in sıcak gözlem ve deneyimlerini şiirine soktuğunun bir örneğini görüyoruz burada.

Nedim şiirlerinde, çerağanların yanı sıra, bunların düzenlenmesine vesile olan laleler, şenliklerden bağımsız olarak da, bolca arzı endam eder. Her ne kadar bazı çağdaşları gibi "lâle" redifli bir şiiri yoksa da şairimizin.

Lale redifli şiirler yazmak Divan şiiri içinde tutulan hazır yollardan biri gibi görünüyor. Hızlı bir taramayla Melihî (ö. 1494), Ahmed Paşa (1497), Zatî (ö. 1546), Muhibbî (ö. 1566), Bakî (ö. 1600), Sabit (ö. 1712), İzzet Ali Paşa (ö. 1734), Feyzî (ö. 1739), Münib (ö. 1742), Sâlim (ö. 1743), Şeyhülislam Es'ad (ö. 1753), Hıfzî (ö. 1759), Âsâf (18. yy)... gibi şairlerin lale redifli (ikilikleri ya da bentleri lale sözcüğüyle biten) şiirleri var.

"Lalename" diye ananların da bulunduğu bu şiirlerin içinden, Baki'nin, "*Jâlelerden takınır tâcına gevher lâle / Şah olupdur çemen iklimine benzer lâle*" ikiliğini okumamak olmaz.

Nedim'e gelince, onun bazı şiirlerinde lale gülle adeta kol kola, yanak yanağadır:

1) "*Açıldı lâleler güller güzeller çıkıdı seyrâna*";

2) "*Gül ü lâle bir birine işve-sâz / Hezâr ile kumrî hem-âvâz-ı râz*" (Gülle lale birbiriyle cilveleşir / Bülbül ile kumru şarkılarıyla sır paylaşıyor);

3) "*Gül faslı lâle mevsimi gül-nâr vaktidir*" (Gül faslı, lale mevsimi, narçiçeği vaktidir);

4) "*Gülîstan lâle-i ahmerle pür-zîb oldu ser-te-ser*" (Gül bahçesi kırmızı lale sayesinde ziynetle doldu baştanbaşa).

Lalenin kırmızı rengi, sevgilinin yanağı; altı kırmızı yaprağın diplerindeki siyah ben de yanaktaki bendir Divan şairleri için; ama asıl, lalenin görüntüsü ve lal rengi, içi şarap dolu kadehi çağırıştırır. Bu kalıp-imege çerçevesinde de güzel örnekler var *Nedim Divanı*'nda:

1) "*Lâlenin tohumunu eksen dolu peymâne gelir*" (Lalenin tohumunu eksen dolu bir kadeh gelir);

2) "*Müddâm ey lâle-i hâtır-güşâ dâr olma gülşenden / Seninle neşe tahsil eylerim câm-ı şarâbımsın*" (Ey gönül açıcı lale, gül bahçesinden uzak olma hep / Seninle neşe tahsil eylerim, sen benim şarap kadehimsin);

3) "*O kâfir-beççe bir peymâne sundu kim alup / Derûn-ı lâleden âteş fîrûzân olduğun gördük*" (O kâfir çocuk bir kadeh sundu ki alır almaz / Lalenin içinden ateş parladığını gördük);

4) "*Al deste eğer lâle bulunmazsa piyâle / Ver hükümünü ey serv-i revan köhne bahârın*" (Al eline lale, kadeh bulunmazsa / Sonbaharın tadını çıkar eğlen, ey servi boylum).

Ve "*Tahassür hadden aşdı lalenin seyriyle mest olsak*" (Hasret haddi aşdı lalenin seyriyle sarhoş olsak) diyerek al yanaklı sevgiliyi özleyen âşığa, laleyi seyrederek sarhoş olup, teselli bulması önerir şair.

Lale, Nedim döneminde ve onun diline adeta pelesenk olmuştur:

"*Lâleyi bir iki gün anmayalım şimdi hele / Kâmlar sohbet-i helvâ ile olsun şîrin*" (Laleyi bir iki gün anmayalım şimdi hele /

Damaklar helva sohbetiyle tatlısın) ikiliğiyle zapta geçirilir bu durum, dönemin unutulmaz kış eğlencelerinden helva sohbetlerine atıfla.

Bu arada sarayda en üst entelektüel görevlerde bulunan Nedim gizlisiz saklısız açık bir içki severdir. Şarabı överken söyledikleri, devrin, Divan edebiyatının modası gereği söylenmiş sıradan sözler değildir.

İki farklı gazelden birer ikilik (beyit):
“*Bezm-i şarâbdan geçemem doğrusu Nedim
İşret tabi’atınca tarab meşrebimcedir*”,
“*Destüde kadehde doyamam görmeğe bâri
Ey gevher-i şeffâf senin mahzenin olsun*”...

Aşağıdaki ikiliğindeyse, bayram gelinceye dek ramazan ayı boyunca hoş içimli şarabı içemediği için neler çektiğini söyler:

“*Neler çeker ramazân içre iyde dek göresin
Nedim terk-i mey-i hoş-güvâr edinceye dek*”.

Osmanlı’da, uyuşturucu etkisiyle hem ilaç, hem keyif maddesi olarak kullanılan afyon da, “gıda”sıdır Nedim’in:

“*Meftûn-ı habb-ı hali vü ma’cûn-ı la’liyiz
Düşdük belâ-yı keyfe gıdamız budur bizim*”...

Bu yüzyılın sonlarında yetişen ve Divan edebiyatının son bu büyüğü sayılan Şeyh Galip’teyse (ö. 1799), afyon “ruhun gıdası” olarak geçer. (“*Afyon-ı hâl gerçi ki ruhın gıdasıdır*”).

Divan edebiyatında daha tam sayılan, “mürettep” (tertipli) divanlar; “kaside”lerin içindeki, tanrının birliğini işleyen “tevhit”, tanrıya yakarışı dile getiren “münacaat” ve peygamberi öven “naat” ile başlarken, Nedim’in divanında bu dini şiirler yoktur.

Ve Sadabat.

Aslında şairimizin şiirlerinde Sadabat gezileri, lale şenliklerine göre daha çok yer tutar.

Bunun sebebi sanırım, Sadabat’taki derenin, sevgililerle baş başa aşk yaşanmasına daha uygun olmasıdır.

Nitekim bu gerekçenin sergilendiği bir gazeli var şairimizin.

Sevgilisine, Anadolu yakasındaki Göksu deresi ile Çubuklu mesire yerlerinden söz edip derenin sevimsiz (“*nahoş*”), Çubuklu’nun kalabalık (“*zihâm*”), en iyisininin, kayıkla daha tenha olan Sadabad’a gitmeleri olabileceğini söylüyor, bunu ona öneriyor, soruyor:

“*Göksu bir nâ-hoş havâ şimdi Çubuklu pek zihâm
Sevdiğim tenhâca çekdirsek mi Sa’d-âbâda dek*”.

Sadabat, Sultan’ın buyruğu ve Sadrazam’ın organizasyonu,

Terkos gölünün doğusundan doğup Haliç’e akan ve o sırada akış yolu biraz değiştirilerek düzenlenen Kâğıthane deresi kıyısında, 7 Haziran 1922’de temeli atılıp 10 Ağustos 1922’de açılışı yapılan (iki ayda inşa edilen!) sarayın adıdır. Ve Sadabat adını Sadrazam koyar.

Buraya sadece saray değil, çeşitli eklentiler de yapılır, devletin ileri gelenlerine yerler tahsis edilir, bunlar da bu kıyılara çeşitli köşkler bahçeler yaptırır.

Nedim Sadrazama yazdığı kasidede, “Nâmi gibi olmuştur o hem sa’d hem âbâd” (...hem uğurlu, hem mamur, bayındır) diyerek hem olayı ölümsüzleştirmiş, hem de adeta biz sonraki kuşaklar için bu birleşik sözcüğün anlamını açıklamıştır kalıcı biçimde.

Bu yazıda konumuz; çerağan, çerağan vakti, çerağan faslı, vakt-i çerağan, seyr-i çerağan, bezm-i çerağan, ziyafet-i çerağan, tertib-i çerağan, çırağan, temâşâ-yı çirâğân-ı lalezâr, mum donanması, mum şenliği, lale donanması, lale çerağanı, çerağan âlemi, çerağan şenliği... gibi adlarla anılan, geceleri düzenlenen ışıklı lale bahçesi şenlikleri olduğu için, Nedim’in Sadabat’la ilgili en çok bilinen ve sevilen “Gidelim serv-i revânım yürü Sa’d-âbâda” nakaratlı şarkısından ikinci ve dördüncü dörtlüğü aktarmakla yetiniyorum (Nedim’in Sadabat

gezileri ve Helva sohbetleriyle ilgili şiirleri üzerinde ayrıca durmak gerekir):

“*Gülelim oynayalım kâm alalım dünyâdan
Mâ-i tesnîm içelim çeşme-i nev-peydâdan
Görelim âb-ı hayât akdığın ejderhâdan
Gidelim serv-i revânım yürü Sa’d-âbâda*

....
İzn alıp cum’a namâzına deyü mâderden
Bir gün uğrulyalım çarh-i sitem-perverden
Dolaşup iskeleye doğru nihan yollardan
Gidelim serv-i revânım yürü Sa’d-âbâda”

(Gülelim, oynayalım, zevk alalım dünyadan / Cennetin Tesnim suyunu içelim yeni yapılmış çeşmeden / Görelim hayat suyu aktığını ejderhanın ağzından / Gidelim servi boylum yürü Sadabad’a

İzin alıp cuma namazına diye anneden / Bir gün çalalım, şu zalim felekten / Dolaşup iskeleye doğru gizli yollardan / Gidelim servi boylum yürü Sadabad’a)...

Nedim bugün...

Nedim şiirinin, geçen onca zamana, değişime dönüşüme rağmen, günümüzde de yaşamaya ve şairler arasında sevgi saygı uyandırmaya devam etme sebeplerinin başta geleni, bence; onun yaşanana, yaşanmışı, yaşanabileceği, hayatın sonsuz güzelliğini; dönemin ve geleneğin şiir anlayışının sınırlarını genişleterek, bütün içtenliği, sahilliği, doğallığıyla, sanki doğaçlama-ama damıtık halde, yetenek ve ustalıklı; çizer boyar, süsler, besteler, söyler gibi sunmasıdır.

Modalaşmış mamul bir ürüne benzeyen, daracık seçkin bir çevre içinde birbiriyle yarıştıran, yapay yaşamasız kalıp-sözler (mazmun), zincirleme tamlamalar, benzetmelerle süslenerek düzenlenen, hayatın soluk bir resmi olarak bile görmekte zorluk çekilen şiir denilen bu sanatın bir ucunu, kulenin tepesinden tutup akıp giden hayatın içine, yaşayıp ölen insanların gönlüne yerleştiren, bunu da adeta herkesin yapabileceğini sandığı gibi kolay görünen bir tarzla, nükteyle, lirizmle, açık neşe-gizli hüzünle yapan şairimize bir ahir zaman selamı, bu yazı.

Ve bu yazıya Nedim’in bir ‘şarkı’sının iki bendi üzerine bestelenmiş nihavent bir ‘şarkı’yla başlamıştık. Şimdi şairin çok hoş ve kolay anlaşılabilir bir gazeli üzerine Münir Nurettin Selçuk’un nişaburek makamında bestelediği şarkıyı dinleyerek toparlanmaya çalışalım.

Nedim’in bu, “var içinde” redifli gazeli, 18. yy’da, Nabi’den (1642-1712) Şeyh Galip’e çeşitli şairlerce aynı redifle, çoğu birbirine nazire olarak yazılmış 13 şiirden biridir, ancak ilgili çevrelerde içlerinde ilk akla geleni ve en sevileni sayılır:

“*Bir söz dedi cânan ki kerâmet var içinde
Dün giceye dâir bir işâret var içinde*

*Mey-hâne mukassî görünür taşradan ammâ
Bir başka ferah başka letâfet var içinde*

*Eyvâh o üç çifte kayık aldı kararım
Şarkı okuyup geçti bir âfet var içinde*

*Olmakda derûnunda hevâ âteş-i sûzan
Nâyın diyebilmem ki ne halet var içinde*

*Ey şüh Nedimâ ile bir seyrin işitdik
Tenhâca varıp Göksuya işret var içinde”.*

Dinledik, okuduk, biraz hisseder, sanki hissadar gibi olduk: Edebiyat tarihçisi Nihat Sami Banarlı’nın, Fuzuli ve Baki ile birlikte Divan edebiyatının üç büyüğünden biri kabul ettiği; Tevfik Fikret’in, bu üçlüdeki Baki yerine Nefi’yi koyup “*Nedim, o şi’rimizin çehre-i civânisi!*” (Nedim, o şiirimizin gençlik yüzüdür!) dediği; Yahya Kemal’in, Lale devrinin yüzde

doksan görkemini kendisinde bulduğu; Tanpınar'ın, zamansız kesilmeseydi, "bütün edebiyatımızı" değiştirecek "bu zarif ve muhteşem ses" diye övdüğü; Namık Kemal'in, "Türk dilinin en büyük şairi" saydığı; aşk ve İstanbul şairimiz Nedim'in *Divan*'ında, belki herkesin bir yanına dokunacak, ancak belki de buraya "yüzde doksanı" bile yansımayan, zarafet ve güzellikler var. Duran yorulur, arayan bulur.

KAYNAKÇA

A) Kitaplar

Ünal ARAÇ, *İktidar ve Sanat: Damat İbrahim Paşa'nın Hamiliği (1718-1730)*, Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul 2022

Nurhan ATASOY, *Hasbahçe - Osmanlı Kültüründe Bahçe ve Çiçek*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2011

Esin ATIL, *Levnî ve Surname - Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü*, Koçbank, İstanbul 1999

Ahmet Refik ALTINAY, *Lâle Devri*, İlgi Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2014

A. İrfan AYPAY, *Lâle Devri Şairi İzzet Ali Paşa, Hayatı - Eserleri - Edebî Kişiliği*, İstanbul 1998

Turhan BAYTOP, *İstanbul Lalesi*, Kültür Bakanlığı, Ankara 1992

Yahya Kemal BEYATLI, *Edebiyâta Dâir*, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayını, Ankara 2020

Yahya Kemal BEYATLI, *Eski Şiirin Rüzgârıyla*, YKY, İstanbul 2004

Ramis DARA, *İç Sızıları*, Dayanışma Yayınları, Ankara 1985

Abdülbaki GÖLPINARLI, *Nedim Divanı*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2015

Çelik GÜLERSOY, *Çerâğın Sarayları*, İstanbul Kitaplığı Yayınları, İstanbul 1992

Metin HAKVERDİOĞLU, *Nevşehirli Damat İbrahim Paşa İçin Yazılan Lâle Devri Kasideleri*, Sage Yayıncılık, Ankara 2012

Ahmet HAŞİM, *Gurabahane-i Laklakan ve Diğer Yazıları*, Haz. İnci Enginün - Zeynep Kerman, Dergâh Yayınları, İstanbul 1977, 3. baskı 2014

Halil İNALCIK, *Has-Bahçede 'Aş u Tarab: Nedimler Şairler Mutribler*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 2011

Gül İREPOĞLU, *Lâle - Doğada, Tarihte, Sanatta*, YKY, İstanbul 2012

Gül İREPOĞLU, *Levnî - Nakış Şiir Renk*, Kültür Bakanlığı, İstanbul 1999

Yakup Kadri KARAOŞMANOĞLU, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, İletişim Yayınları, İstanbul 2021

Ahmet KARTAL, *Klasik Türk Şiirinde Lale*, Akçağ Yayınları, Ankara 1998

Neslihan KOÇ KESKİN, *Osmanlı Lâle Şenlikleri Çerâğın (ve Tuhfe-i Çerağın Tıpkıbasım)*, Semih Ofset Matbaacılık ve Yayıncılık, Ankara 2014

Şevket KUTKAN, *Nedim Divanı'ndan Seçmeler*, Kültür Bakanlığı, Ankara 1992

Muhsin MACİT, *Nedim Divanı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2012 (PDF)

Hasibe MAZIOĞLU, *Nedim'in Divan Şiirine Getirdiği Yenilikler*, Akçağ Yayınları, Ankara 2012

Sevan NİŞANYAN, *Nişanyan Sözlük: Çağdaş Türkçenin Etimolojisi*, Liberos Yayınları, İstanbul, 2018

Ahmet Talat ONAY, *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü - Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı* (Haz: Cemal Kurnaz), H Yayınları, İstanbul 2009

Atilla ÖZKIRIMLI, *Nedim: Hayatı - Sanatı - Eserleri*, Cem yayınevi, İstanbul 1991

Özge ÖZTEKİN, *Divanlardan Yansıyan Görüntüler: XVIII. Yüzyıl Divan Şiiri'nde Toplumsal Hayatın İzleri*, Doktora tezi, Ürün Yayınları, Ankara 2004 (PDF)

Ahmet Hamdi TANPINAR, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1977

Ali Nihat TARLAN, *Necati Beg Divanı*, M.E.B. Yayınları, İstanbul 1997

TEVFİK FİKRET, *Rûbab-ı Şikeste*, Haz. Sabahattin Çağın, Dergâh Yayınları 4. baskı 2021

Süheyl ÜNVER, *Ressam Levnî - Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1949

VEHBİ, *Sürname: Sultan Ahmet'in Düğün Kitabı*, Çev ve Haz: Mertol Tulum, Kabcacı Yayınevi, İstanbul 2008

b) İnternette bulunan Tezler - Yazılar

Fatma AKDOĞMUŞ DEMİR, "XVIII. Yüzyıl Klasik Türk Şiirinde Mevsimler", Yüksek lisans tezi, Kütahya 2019 (PDF)

Zeynep İŞIK ERCAN, "Bir Tarihi Şiir, Bir Bahar Şarkısı ve İnanılmaz Bir Sanatçı", 2022

Dilek İŞIKHAN, "Reis-i Şâiranlar ve Vekâletnâme Kasideleri", 2012

Özlem DÜZLÜ, "Seyyid Vehbî Divanı'na Göre 18. Asırda Osmanlılarda Sosyal Hayat", Doktora tezi, Sakarya 2018

Süleyman EROĞLU, "Sadık, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkitli Metni", Yüksek lisans tezi, Bursa 1998

Philippe Bora KESKİNER - Ünal ARAÇ, "Çerağın Eğlenceleri ve Çiçekçilik Tarihine Işık Tutan Bir Eser: Tuhfe-i Çerâğın", 2014

Özlem KUMBAR, "Lale Devri'nin Lalesi: Çiçek Üzerinden Dönem Sorgulaması, Yüksek lisans tezi, İstanbul 2016

Ebru ÖZGÜN, Tevfik Fikret'in Şiirinde Bir İmge Olarak Geleneğin Üç Zirve Portresi: Fuzûlî, Nedim ve Nef'î, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2015

Ayşe YILDIZ, Klasik Türk Edebiyatında "Var İçinde" Redifli Şiirler ve Nedim'in "Var İçinde" Redifli Gazeli, *Turkish Studies*, 2009

Yayın Yönetmeni	: Ramis Dara
Prodüksiyon	: İhsan Üren, Zühtü Engüdar - Ersin Erdem, Zihni Engüdar, Yalçın Oğuz.
Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü	: Halim Çiftçi (Ömerbey Mah. Ş. K. Ahmet. Sok. Fidan Apt. B. Blok. Kat: 2, D: 5- MUDANYA)
Yazışma ve posta kargo adresi	: PK 68 16361 Ulucami - BURSA
E- Posta	: akatalpa@hotmail.com
Yayın Türü	: Yaygın süreli yayın. ISSN 1305 - 7685

Kâğıt çıkışlı dergi sadece İzmir'de dağıtımına verilmekte. İsteyen herkes akatalpa sitesinden kâğıt çıkışı alabilir. Yazıcı çıkışı : Selman Kırtasiye, Kuruçeşme Mh. Altıparmak Cd., 16050 Osmangazi - BURSA

Ocak 2000'de Bursa'da Ramis Dara, Melih Elal, Serdar Ünver, Ali Özçelebi ve arkadaşları tarafından kurulan şiir ve eleştiri ağırlıklı aylık edebiyat dergisi *Akatalpa* (www.akatalpa.org), şair ve yazarlarının bağışladıkları telifler ve bazı şiir dostlarının katkılarıyla yayımlanmaktadır.